

Harens Old Goud

**Bij de tijd over
Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren**

Harens Historische Vereniging Old Go

Oprichtingsjaar	2010
Doelstelling	Meer bekendheid geven aan de geschiedenis van de voormalige gemeente Haren
Activiteiten	Lezingen, excursies, rubriek in Haren de Krant, uitgave Harens Old Goud, organisatie Open Monumentendag, presentatie en promotie op markten en andere evenementen
Infocentrum, archief en bibliotheek	Oude Brinkweg 12A, Haren Iedere eerste donderdag van de maand geopend van 14.00 uur tot 16.00 uur. In juli en augustus gesloten
Samenwerking	Old Go is lid van de Culturele Raad Haren. Verder werkt de vereniging samen met de Stichting Harener Historische Commissie en de Stichting Bezoekerscentrum Klooster Yesse in het Historisch Platform Haren. De vereniging neemt deel aan Geboekt in Haren en heeft contact met de Stichting Stolpersteine Groningen.
Bestuur	Voorzitter: Eppo van Koldam Secretaris: Hermien Noordhoff Penningmeester: Henk Bazuin Bestuurslid : Henk Abbring Bestuurslid: Fenneke van der Es-Ezinga
Postadres	Meerweg 86 9752 JK Haren
Email	info@oldgo.nl
Website	www.oldgo.nl webredactie: Hermien Noordhoff Eppo van Koldam webmaster: Dick Schaap
Facebook	Oldgo Haren
Lidmaatschap	Opgave lidmaatschap via www.oldgo.nl Individueel lidmaatschap: € 17,50 per jaar Gezinslidmaatschap: € 27,50 per jaar. Het lidmaatschap kan op elk moment ingaan en is geldig voor het lopende jaar. Opzeggingen moeten voor 1 december worden gemeld.
Bankrekening	NL 86 RABO 0157 0712 86 t.n.v. Harens Historische Kring Old Go
ANBI	De vereniging heeft de ANBI status

Colofon Harens Old Goud

Harens Old Goud is een uitgave van de Harens Historische Vereniging Old Go en verschijnt 2x per jaar in juni en december.

Redactie: Annemiek Bos, Trijnie Brunt, Eppo van Koldam en Roelof van Wijk
Email: redactie@oldgo.nl

Druk: Drukkerij G. van Ark, Haren

Losse nummers, zolang de voorraad strekt, € 5,- per stuk.

Copyright ©Harens Historische Vereniging Old Go
ISSN: 2405-5948

Overname van (gedeelten) van artikelen en/of afbeeldingen is slechts toegestaan na toestemming van de redactie.

Inhoudsopgave

Van de voorzitter en de redactie	3
Halfweg, een vergeten stukje Haren	4
Jonge geschiedenis 1968	7
“Na bijna 100 jaar was Apollo uitgeblazen”	10
Oude foto's	14
‘Het befaamde hek aan den Hoornschedijk’	15
Vragen aan Old Go	18
Ladders in Onnen en Glimmen	20
Slavernijverleden, ook in Haren	23
De Halteweg (Stationsweg)	24
Het leven van Titia Grietje Frima-Blaauw	28
De Molens in Noordlaren	32
Foto's van bruggen	35

En verder: verhaal bij een foto, verslag lezing Johan Niezing, fotoverslagen Open Monumentendag in Noordlaren en excursie busmuseum Hoogezand, publicaties over Haren en nogmaals BB

Van de voorzitter

Dat was me het jaartje wel. In het vorige nummer gaf ik al aan dat we heel wat potjes op het vuur hadden staan. Gelukkig is er niets aangebrand en kunnen we terugkijken op een erg succesvol jaar. Met de uitgave van het stickerboek 'Historisch Haren in beeld' zijn we er in geslaagd om onze vereniging goed te presenteren. Maar liefst 3500 boeken zijn verspreid en stellig ook vol geplakt. Daarmee hebben veel inwoners van Haren, Glimmen, Onnen en Noordla-

ren kennis kunnen nemen van de lokale historie. Hopelijk smaakt dat voor velen naar meer. Wij zijn er klaar voor!

Als uitvloeisel van de activiteiten rondom het stickerboek presenteren wij onze vereniging nu ook op sociale media. Onze facebookpagina 'Oldgo Haren' heeft inmiddels ruim 800 vrienden. Dat betekent dat we het bereik van onze nieuwsberichten enorm hebben vergroot. Daarbij hebben we door ons nieuw logo ook een fris en duidelijk 'merk' neer kunnen

zetten.

En laat ik ook niet vergeten onze fantastische Open Monumentendagen in Noordlaren te vermelden. Wat een feest was het daar met ruim 500 bezoekers en allemaal blij gezichten. Een fotoverslag staat in dit blad.

Bij de vorige afleveringen stond steeds een foto van mijzelf. Dat vond ik deze keer niet gepast. Uiteindelijk kunnen we als vereniging alleen maar tot goede resultaten komen, omdat veel mensen hun schouders er onder zetten. Daarom sta ik deze keer met Hermien, Henk, Fenneke en Henk op de foto en daarmee doe ik eigenlijk nog vele andere vrijwilligers tekort. Misschien lukt dat een volgende keer.

In oktober jl. hebben de leden van de Culturele Raad zich gepresenteerd aan onze dorpswethouder Kirsten de Wrede. Ik gaf onze presentatie als motto mee: 'Leden van Old Go blijven langer gezond'. Is dat onzin? Wetenschappelijk bewezen is het nog niet. Maar je veilig voelen in je eigen omgeving, weten waar je vandaan komt en het hebben van sociale contacten dragen zeker bij aan een goede gezondheid. En dat is ook precies wat ik u toewens voor 2024. En voor ons allemaal wat meer vrede op aarde.

Het bestuur van Old Go met v.l.n.r.: Henk Bazuin, Fenneke van der Es-Ezinga, Henk Abbring, Eppo van Koldam en Hermien Noordhoff

Van de redactie

Een extra dikke Harens Old Goud deze keer voor veel leesplezier tijdens de feestdagen. Maar liefst negen verschillende auteurs hebben aan deze uitgave meegewerkt. En als u na het plakken van de plaatjes in het stickerboek nog niet uitgekeken bent op foto's van oud-Haren kunt u met deze uitgave uw hart weer ophalen.

In februari 2010 verscheen de eerste uitgave van Harens Old Goud, toen nog onder de naam 'Old Go'. Rika Pater was toen de redacteur en zij werd bijgestaan door onder andere Roelof van Wijk. Hij schreef in dit eerste nummer een bijdrage over Huize de Wolf onder de titel 'De vos, de reiger en de wolf'. In de jaren daarna zijn er nog vele bijdragen van Roelof verschenen. Niet alleen in Harens Old Goud, maar ook in de vaste rubriek in Haren de Krant. Als bouwkundige verdiepte Roelof zich graag in de architectuur van oude panden. Vanuit die achtergrond werkte hij in 2002 al mee aan het boek 'Kerkmensen onderweg, wat

heeft ze beziel'd' over de gereformeerde kerk aan de Kerkstraat in Haren. Maar er is een tijd van komen en een tijd gaan. Roelof vond dat de tijd van gaan nu voor hem was aangebroken en dus hebben we in onze laatste redactievergadering afscheid van hem genomen. Roelof, bedankt voor je jarenlange inzet.

Roelof van Wijk ontvangt als dank een fles wijn uit handen van Trijnie Brunt (midden) en Annemiek Bos (rechts).

Halfweg, een vergeten stukje Haren

Dik en Lienco Niewold in gesprek met Ingrid Smit en Hermien Noordhoff over hun jeugd in Halfweg.

De buurtschap Halfweg, ook wel Eelderwolde 1 genoemd, hoorde oorspronkelijk bij de gemeente Haren en is genoemd naar de ligging. Halfweg ligt halverwege de stad Groningen en het dorp Eelderwolde. In 1910 komt de naam Halfweg voor het eerst op de kaart voor. Het is het gedeelte van de Veenweg over een lengte van 1 km, "tussen het groene en het witte bruggetje" zoals oude inwoners zeggen, Veenweg 1 t/m 73 en 6 t/m 52. Per 1 januari 1969 werd Halfweg geannexeerd door de gemeente Groningen. Alleen Veenweg 46, het gebouw van Meerschap Paterswolde waar voorheen Hendrik Bakker boerde, hoort nog steeds bij het dorp Haren. Dat komt door het grillige verloop van de oorspronkelijke grens tussen Eelderwolde en Haren.

In de 18e eeuw was Eelderwolde een gehucht met een paar woningen en boerderijtjes. Via de Hooiweg en de Madijk of de Hoornsedijk kon je in Groningen komen. In 1862 werd er een weg tussen Paterswolde en Groningen aangelegd, de Groningerweg/Veenweg. Het was eigenlijk een dijk in het laagveengebied tussen het Hoornsediep en het Eelderdiep. Daardoor was de verbinding met de stad Groningen een stuk korter geworden en Eelderwolde werd een wegdorp dat wil zeggen, dat de huizen in een rij langs de weg staan. De benaming Veenweg was overigens al langer bekend. In 1866 werd de Veenweg een tolweg. Van 1896 tot 1929 liep de tram door het dorp. Aanvankelijk was het een paardentram, in 1921 werden de paarden vervangen door een auto, een T-Ford die de tram trok. In 1929 kwam er een bus en de tramverbinding werd opgeheven.

De door een T-Ford getrokken tram op de Paterswoldseweg in Groningen (foto Groninger Archieven).

Rond 1920 werden er verschillende grote huizen gebouwd door stadjs vanwege de opkomst van de recreatie, de aantrekkingskracht van het Paterswoldsemeer en de goede bereikbaarheid. Op de plaats van de huidige voetpaden liep een sloot met aan beide kanten bruggetjes naar de huizen die allemaal op huiswieren (een kunstmatige ophoging) stonden. Er bestaan

Luchtfoto met de duidelijk zichtbare verkaveling schuin op de Veenweg.

nog een paar wierden maar de meeste voortuinen zijn opgehoogd en de bruggetjes zijn verdwenen. Aan de zijkant is het hoogteverschil vaak nog wel te zien, de achtertuinen liggen tot een meter lager dan de voortuinen. De weg loopt schuin door de destijds bestaande percelen. Vooral aan de oostzijde van de Veenweg staat de achtertuin dwars op de Veenweg.

Toen Halfweg steeds beter bereikbaar werd ontstonden er naast de boerderijen en kwekerijen ook veel kleine zelfvoorzienende bedrijfjes. Een bakker, een petroleumboer, een smederij, een lakfabriek (Oeverbos) een pluimveebedrijf, tevens fokkerij van vossen (voor de pels), een kruidenier die met de handkar langs de huizen ging, een pluimveebedrijf annex hondenfokker (Bouvijs), een aantal melkboeren met een melkloop van eigen melk of van melk van de melkfabriek. De meeste van deze bedrijven waren zo klein dat ze niet werden opgenomen in de adresboeken van Haren, die tot 1966 met enige regelmaat werden uitgegeven.

Halfweg maakte een groei door in het aantal huizen en daarmee het aantal inwoners. Het aantal adressen van Halfweg staat in 1929 op 48, in 1940 op 72 en tegenwoordig op ongeveer 90. Sinds 2002 is de Veenweg geen doorgaande route voor gemotoriseerd verkeer meer.

Wat maakt Halfweg zo bijzonder? De broers Dik (1936) en Lienco (1938) Niewold weten het wel. En zij kunnen het weten want zij zijn er geboren en getogen. De ouders van Dik en Lienco hadden van 1931 tot 1948 een café aan Veenweg 24, café

Op het paard achter het café. Linksboven zijn de scheuren al te zien. Lienco voorop, Dik de derde van links.

Café Niewold met Bet Niewold, oma De Vries en broer Jaap.

Een buurjongetje voor het café.

‘Halfweg’, voorheen van de familie Luttmer. Het gezin telde vier kinderen. Moeder Niewold (Bet) was verantwoordelijk voor het café dat een verlot A (voor licht alcoholische dranken) had en een tabaksvergunning. Het café was ook brandmeldingspost, politiepost en telefoon- en telegraafkantoor met daarbij een ‘openbare spreekcel’. Ze hadden als één van de weinigen telefoon. En de bus stopte er. Vader Niewold (Job) had 6 koeien, was melkboer en verkocht brandstof.

Het café Halfweg van de familie Luttmer, later Niewold.

In 1948 stortten de muren van het café in en werd het pand onbewoonbaar verklaard. In 1950 werd het afgebroken, op dit perceel staan nu drie woningen. De familie verhuisde naar het huis naast het café, Veenweg 22, waar kweker Moorlag, die eerst bakker in Groningen was, had gewoond. Omdat de inkomsten van het café wegvielen en er wel brood op de plank moest ko-

Veenweg 22. Boven in 1911 als huis familie Moorlag, dochter Siegerdina rechts en daarnaast T. Spies. Onder in 2023.

men ging Job Niewold als postbode in Groningen aan de slag, een grote verandering. In 1976 zijn Bet en Job verhuisd naar Erasmusheem in Haren.

De broers en hun familie hebben de economische crisis van de jaren dertig, de Tweede Wereldoorlog en de Wederopbouw meegemaakt. Zware tijden waarin het anders toeging dan tegenwoordig.

Job Niewold was melkboer en verkocht melk van eigen koeien. In de oorlog bepaalden de Duitsers dat je boer was of melkboer. Melk venten van eigen koeien mocht niet meer en daarom stopte de melkloop en ging de melk naar melkfabriek de Ommelan-

Job Niewold bezig aan zijn melkloop.

den, een flinke financiële adering. En om niet in Duitse dienst te hoeven, moest je op een 1/2 ha grond groente verbouwen. En dus werd er toen groente verbouwd.

De kinderen uit Halfweg gingen in Groningen naar school, de zogeheten 6e of 7e school aan de Parkweg, dat was dichterbij dan Haren. Ze mochten niet in Eelde naar school. Een van de bewoners van de Veenweg had een motor en als de kinderen geluk hadden, mochten ze met z'n vijven (!) op de motor meedrijven. En dat vast zonder helm.

Als er sneeuw lag maakte Groningen de weg sneeuwvrij tot de noordelijke grens van Halfweg en Paterswolde deed hetzelfde aan de zuidkant. De gemeente Haren kwam niet naar Halfweg en het resultaat was dat de straten niet sneeuwvrij gemaakt werden. Later is dat door de gemeentes rechtgetrokken.

Het café was bruisend middelpunt van de buurtschap. Er was een vergunning voor licht alcoholische dranken, sterke drank mocht niet verkocht worden en er mocht slecht één aangeboden fles in het café aanwezig zijn. Als er meer nodig was werd

een fles uit de huiskamer gehaald of de kinderen moesten in een café met een vergunning voor sterke drank jenever halen. Kinderen mochten in die tijd dus wel alcohol kopen. De tijden zijn veranderd maar nog steeds heerst aan de Veenweg een bijzondere sfeer.

Bekende bewoners van de Veenweg waren:

- Willem Valk (1898-1977), kunstenaar. Valk ontwierp veel bouwwerken, beelden en ornamenten zoals het borstbeeld van Henry Daniël Guyot aan Rijksstraatweg 63 in Haren. Zijn voormalig woonhuis Veenweg 47 is een gemeentelijk monument. Het is een woonhuis met atelier in Engelse stijl gebouwd door architect Arjen Goodijk in 1925.
- Anno Smith, keramist (1919-1995). Hij heeft onder meer het wapen van Haren op de klokkentoren aan het Raadhuisplein gemaakt en het schild aan het politiebureau aan de Vondellaan. Hij woonde en werkte aan Veenweg 18, het huis uit 1932 is ontworpen door architect Albertus Boer.
- W. Remminga, Raadslid en later waarnemend burgemeester van Haren (september 1946-juni 1947).
- Ben van Voorn (1927-2004) illustrator bij Maarten Toonder (Bommel strips en Bommelfilms).
- Henk Nijdam (1935-2009) bekend wielrenner, geboren in Halfweg. De dam die de Hoornseplas en het Hoornsemeer van elkaar scheidt is naar hem vernoemd, de Nijdam.

Bronnen

Gesprekken met D. en L. Niewold en een excursie in Halfweg.
Adresboeken van Haren (www.oldgo.nl/publicaties/bronbewerkingen/adresboeken)

Via de Veenweg trokken de Canadezen in april 1945 op naar de stad Groningen.

Onderstaande bedrijven en vrienden van Old Go hebben deze uitgave van Harens Old Goud mede mogelijk gemaakt.

Bedrijven

- Dunning Makelaardij, Rijksstraatweg 207, tel. 5346699. Uw betrouwbare partner voor wonen
- Coöperatie Boomker+, Raadhuisplein 7, tel. 5344013. Ook voor al uw historische boeken
- Dierenspecialzaak De Molen, tel. 5350215. Bij Discus Ekkelkamp vindt u alles voor uw huisdier
- Wijnhuis Enotria, Rijksstraatweg 222-1, tel. 5350974, info@wijnhuisenotria.nl. Voor Europese kwaliteitswijnen
- Astoria catering-partyservice, tel. 5345200, info@astoria.nl. Intermezzo, Sassenhein, als u iets te vieren heeft
- TIB totaal installateurs: al jaren een begrip in Haren, tel. 5349902. Vandaag gebeld? Vandaag hersteld!
- TOTAL Tankstation P. Winterwerp, Rijksstraatweg 227-A, tel. 5340757. Tanken, wassen en shop

Vrienden:

Fam. Brunt Haren

Jonge geschiedenis 1968

In het vorige nummer van Harens Old Goud zijn de gebeurtenissen in Haren in het jaar 1978 beschreven. Deze keer duiken we nog verder terug in de tijd en gaan naar het jaar 1968. Om te beginnen een geheugenopfrisser van nieuwsfeiten buiten Haren.

- Presentatie van de eerste computermuis, een houten exemplaar.
- Ingebruikname van het verkeersplein Oudenrijn bij Utrecht en de Metro in Rotterdam.

Door Henk Bazuin

Jubilea

Ook in 1968 waren er enkele jubilea te vieren.

- De Christelijke muziekvereniging Oranje-Nassau bestaat 40 jaar.

Burgemeester Mr. F.W. van Ketwich Verschuur bij het jubileum van Oranje Nassau.

- De Stichting Harener Woningbouw bestaat 50 jaar.
- Boomker, boeken en sigaren bestaat 50 jaar.
- Juf Tekelenburg, onderwijzeres aan de Hervormde school aan de Oude Brinkweg, viert haar 25-jarig jubileum als onderwijzeres.

Januari

- Op 1 januari telt de gemeente Haren 16.160 inwoners, een toename van ruim 300 personen ten opzichte van een jaar eerder.
- Bij het NS station is een nieuwe wijk gepland voor kantoren en ongeveer 80 villa's. Een nieuw aan te leggen weg zal aansluiting krijgen op de Kromme Elleboog, hiervoor zal de villa Beatrix moeten wijken.
- De afbraak van de Jessica-hoeve aan de Jachtlaan is in volle gang.
- Alle bouwterreinen in het bestemmingsplan Scharlakenhof zijn verkocht.
- Jan Wakker adverteert als volgt: voor 3 cent wordt u bij Wakker verwend. Bij twee dezelfde artikelen krijgt u de derde voor drie cent.
- Beatrixoord zoekt verpleegsters en het R.K.-ziekenhuis behoeft dringend huishoudelijke hulpen.

- Het badhuis in het Groene Kruisgebouw aan de Heide en Watersteeg gaat sluiten.

Februari

- Het Instituut voor Bodemvruchtbaarheid aan de Oosterweg betreft het nieuwe gebouwen- en kassencomplex.
- De start is gepland van de zuidelijke bebouwing van het Raadhuisplein. Het project omvat winkels, kantoren, een bankgebouw en de bibliotheek.
- Op diverse adressen worden door de bewoners werkers, dan wel huishoudelijke hulpen gevraagd voor 1 of meerdere morgens per week.
- De firma Nijdeken aan de Kerkstraat adverteert met gezelschapsspelen: Scrabble voor f.9.75 en een sjoelbak voor f.32,50.
- Het gebouwencomplex van het buiten Voorveld krijgt een nieuwe bestemming door het vertrek van het klein seminarie van het Liudgerconvict.
- Door de Mammoetwet zullen de Christelijk Nationale MULO aan de Kromme Elleboog en de Hervormde ULO aan de Nieuwlandsweg gaan fuseren. Beide scholen opereren nu onafhankelijk van elkaar.

Maart

- De melkfabriek in Glimmen wordt afgebroken. Er zijn plannen voor woningbouw.
- Er zijn plannen om de vijver in Tuindorp te dempen. De aanwezigheid van ratten en het gebruik als vuilnisbelt is voor de omwonenden een dagelijkse ergernis.
- Roco Issen, textielzaak aan de Rijksstraatweg, biedt wandelnylons aan: drie paar voor f.2,50.
- Fred van der Werff Supermarkt aan de Rijksstraatweg biedt de klanten een ruime parkeerplaats aan achter het pand, ingang Kroonkampweg.

Het pand van Fred van der Werff aan de Rijksstraatweg (nu Action).

- Twee Glimmer planologen (Vroom en Beute) presenteren een plan om de dorpskom van Haren af te sluiten voor alle verkeer. Via een aan te leggen rondweg moet het verkeer zich gaan verplaatsen.
- Bij het nieuwe spoorwegstation komt een parkeerplaats voor 400 auto's.

April

- In een artikel motiveert een bewoonster van de Mellenssteeg waarom de boerderij Tuinman tegenover de Mellenssteeg niet moet worden afgebroken. Volgens de directeur gemeentewerken zal de aangekochte boerderij worden gesloopt ten behoeve van de aanleg van een nieuwe wijk.
- Deze nieuwe wijk is ten noorden van Tuindorp gepland, samen gaan ze Oosterhaar gaan heten. De raad van Haren is niet blij met deze naam. De raad voelt meer voor het handhaven van de naam Tuindorp of als alternatief Middelhorst.
- Slager Warners biedt de slavinken aan voor f.1,25 daarvoor krijgt de klant vier stuks.
- Het gebouw van de Rabobank wordt uitgebreid met een verdieping. Het oorspronkelijke gebouw dateert van 1940.

Mei

- Het plan Vroom-Beute voorziet onder andere in woningbouw ten oosten van Oosterhaar (de huidige deelgebieden 4, 5 en 6). In Glimmen zien de heren weinig mogelijkheden, zo ook in het gebied tussen Onnen en Harenermolen (Gieselgeer en Westerveen). In Noordlaren zou bebouwing rond het vaartje versterking betekenen van het recreatieve karakter (Zuidlaardermeer).
- Bejaardenhuis Zonnehof wordt geopend door burgemeester Van Ketwich Verschuur.
- Het credo van Wierenga tegenover de toren luidt volgens een advertentie: "wat een gemak, alles onder één dak" (ijzerwaren, verf, tuingereedschap, huishoudelijke- en kampeerartikelen tot en met caravans).
- De start van de bouw van Westerholm staat nog voor de bouwvakvakantie gepland. Kosten drie miljoen gulden.
- Ook de bouw van een nieuw motel aan de Emmalaan gaat beginnen.
- De bouw van de tunnel onder het spoor bij de overgang in de Onnerweg vordert snel. Onder het spoor worden zestien kokers van zeven meter diep gebouwd om het nieuwe viaduct te kunnen dragen.

Juni

- De bouw van het biologisch centrum aan de Kerklaan vordert gestaag.
- De Molenbuurt nadert qua bebouwing z'n voltooiing.
- Opening van een filiaal van Century Autobedrijf aan de Korte Dreef.
- Boomkers sigarenmagazijn adverteert voor Vaderdag

met sigaren, aansteker, pijp, sigarettenkoker, maar ook met een grote doos sigaretten.

- Schildersbedrijf Oosterhuis aan de Rijksstraatweg zegt:

Boekhandel en sigarenmagazijn Boomker (Rijksstraatweg 205) met de reclame voor Hofnar sigaren.

"geef vader een kwast, gratis bij twee bussen Valspar lakverf".

- Bij de Oosterweg zal een nieuw schoolgebouw worden gebouwd vanwege de concentratie van het ULO onderwijs, dat voortaan MAVO zal gaan heten.

Juli

- Door de aanleg van een nieuwe weg, de Potgieterlaan heeft de Molenbuurt een toegangsweg naar de Rijksstraatweg gekregen.
- Bejaardenhuis De Zonnehof worstelt met een ernstig tekort aan huishoudelijk personeel.
- Camping De Fruitberg in Onnen gaat sterk uitbreiden.

Augustus

- In het kader van de werkloosheidsbestrijding zullen puinwegen worden geasfalteerd zoals het Westerveen in Harenermolen.

- De Blauwe Ruitertjes, al Gronings kampioen, krijgt de mogelijkheid om mee te strijden om het nationaal kampioenschap. Deelnemer Gineke van der Wal mag de publieksprijs in ontvangst nemen omdat haar combinatie de beste indruk maakt. De prijs is een hele grote taart.
- Op 30 augustus wordt in de grote loods van de heer Egbert van der Es aan de Bakkerweg het hooifeest gevierd. Er is plaats voor 400 Onnenaren.
- Spelhal De Bam is klaar om geopend te worden. Dit zal plaats vinden op 16 november.

September

- Beatrixoord wil naast haar activiteit als revalidatie- en reumacentrum, ook plannen maken om een afdeling voor nierdialyse te realiseren. De capaciteit is momenteel 140 bedden voor tbc-patiënten en 90 voor patiënten die klinisch moeten worden behandeld.
- Dominee Bavinck, gereformeerd predikant, gaat met emeritaat. Vanaf 1946 diende hij de kerk van Haren.
- In Haren stopt na 32 jaar weer een trein.
- De 30 meter hoge schoorsteenpijp van de zuivelfabriek in Glimmen is neergehaald. Het fabrieksgebouw was al afgebroken.
- De zuidwand van het Raadhuisplein wordt gepresenteerd. Het is een project van het KLM-pensioenfonds. De wand gaat bestaan uit winkels, kantoren en de bibliotheek. Een onderdoorgang zal toegang geven tot de parkeerplaats De Schakel.
- De Sparslijterij in Tuindorp-Noord aan de Anjerlaan adverteert met borrels tegen een lage prijs. Het aangeboden assortiment bestaat uit oude en jonge jenever, citroenjenever en bessenjenever in literflessen zonder statiegeld.

Oktober

- De raad van Haren stemt in met de plannen voor de bouw van zeven woningen aan De Vennen in Onnen. Dit besluit wordt door de Harener Woningstichting met instemming ontvangen.
- Ten verzoeken van de erven H. Luinge zal de boerderij

De boerderij van Luinge aan de Middelhorsterweg.

met erf en grond aan de Middelhorsterweg publiekelijk worden verkocht. Deze behuizing mag worden afgebroken en op het perceel mogen een dubbel en een ééngezinswoning worden gebouwd.

- Shell Servicebedrijf Bode aan de Nieuwlandsweg in Haren adviseert om de auto aan de onderzijde tegen roest te behandelen.
- De vuilstortplaats aan de Oosterweg in Haren zal m.i.v. 1 januari 1969 worden gesloten.
- W. Hilberdink uit Groningen opent een sportschool aan de Rijksstraatweg in de voormalige winkel van slagerij De Vries.

Woningen en winkels (Woldendorp rechts en Hilberdink in het midden) aan de Rijksstraatweg oostzijde ten noorden van het dorp Haren. Het pand van Hilberdink en de drie panden ten noorden daarvan zijn in 1977 afgebroken ten behoeve van de bouw van een negental nieuwe woningen (Rijksstraatweg 112 tm 118A).

November

- Smid Ties Ottens stopt met de smederij in Onnen. Hij nam het bedrijf 39 jaar geleden over van zijn vader.
- Groente- en fruitzaak Wolda adverteert met 2 kilo goudreinetten voor f.1,48 en 500 gram rode kool voor f.0,19

December

- De nachttrein vanuit Zwolle zal om 0.49 uur stoppen bij station Haren.
- De heer J.J. Werkman uit Noordlaren stopt na 50 jaar met z'n eenmansbedrijf. Vanuit zijn kar verkoopt hij een scala aan artikelen, zoals levensmiddelen, textiel en galanterieën.
- Het Harener Weekblad heeft een oproep gedaan om een nieuwe naam te bedenken voor de Rijksstraatweg. Een groot aantal namen wordt ingezonden zoals Go-rechtlaan, Hondsrugweg, Munsterseweg, Harener Straatweg Noord en Harener Straatweg Zuid, Oude Heerbaan, Twee Provinciënweg. Een ludieke naam werd ook ingezonden: De Dames en Herenweg.
- De Christelijke Sportvereniging Voorwaarts telt 500 leden.
- Er zijn plannen om het clubhuis van de Vereniging Watersport De Twee Provinciën (VWDTP) uit te breiden en te moderniseren.

“Na bijna 100 jaar was Apollo uitgeblazen”

De ledenvergadering van Harmonieorkest Apollo besloot in november 2005 de vereniging op te heffen nadat ze in bijna een eeuw van haar bestaan vele ups en downs had meegemaakt. Onder de leden en oud-leden bracht het een grote schok te weeg en werd het stil in de Kerkstraatschool, de vaste repetitielocatie van het orkest. Een orkestlid zei eens: “Apollo zal er altijd blijven zoals de kerktoren van Haren”, maar dat werd helaas niet bewaarheid. De burgerij kon voortaan het korps niet meer op straat of bij concerten beluisteren. In de laatste jaren van haar bestaan was Apollo uitgedund tot een klein muziekgezelschap. Ook de muziekvereniging Oranje Nassau werd opgeheven (2010) en toen had Haren geen muziekcorpsen meer.

Door Fred Rozema, voormalig 1e klarinettist Apollo en saxofonist Fanfarekorps der Genie

Geschiedenis muziekverenigingen

Vanaf ongeveer 1770 kwamen er militaire orkesten en deze gaven met hun instrumenten en trommels spirit en glans aan de triomfen. Veel legeronderdelen hadden hun eigen muziek- of tamboerkorps. Eind 19e eeuw ontstonden er op grote schaal andere muziekverenigingen. De leden betaalden een geringe contributie, in ruil daarvoor kregen ze muzieklessen en een muziekinstrument te leen. Fanfare- en harmonieorkesten brachten vrolijke en soms droevige muziek ten gehore bij festiviteiten of herdenkingen. De optredens werden door de burgerij erg gewaardeerd. Door verzuiling ontstonden muziekverenigingen met een rooms-katholieke-, protestantse-, en algemene signatuur. De orkesten musiceerden en marcheerden er lustig op los en het liefst in fraaie uniformen.

Oprichting

Onder het motto ‘Haren heeft muziek nodig’ werd in 1906 door de heren Nijboer, Arends en Pots de Algemene Muziekvereniging Apollo als fanfare opgericht. Zij gaven-

Het fanfare korps Apollo in 1906 op ijsbaan in Helpman.

de vereniging de naam van de Griekse god van de muziek, licht en orde. Het kleine korps had 12 koperblazers en een tromslager en de eerste dirigent was C. Mulder. Tot het orkest behoorden in de beginperiode leden van de families Pieters, Bouwman, Scholtmeijer, Gramsbergen en Harms en dat ging later over van vader op zoon en/of dochter. Apollo was al vroeg een familieorkest.

De muzikanten droegen in de beginjaren burgerkleding en een platte pet, die in 1926 werd vervangen door een uniformpet, maar die moest wel uit eigen zak worden betaald. De ledencontributie bedroeg 10 cent per week. Veel Harenaars werden donateur of stonden het korps bij met raad en daad, zoals de huisarts/dermatoloog J.J. Wiersma. In de Eerste Wereldoorlog dunde het korps flink uit, maar bij verlof verschenen leden gewoon op de repetities.

De jaren '20

Na 1918 werd met veel enthousiasme verder gemusiceerd onder leiding van de toegewijde dirigent H. Struiwig. Hij was de eerste betaalde dirigent en leidde veel nieuwe leden op tot flinke muzikanten. Het korps speelde 's zomers regelmatig op tuinfeesten van Apollo's beschermheer, de van Friese adel afstammende notaris Jhr. Julius Burmania van Andringa de Kempnaer (1873-1943). Hij bood in 1923 het korps een fraai vaandel aan. De Kempnaer was een aimabele en gulle man die schulden van Apollo op zich nam en het bestuur stimuleerde nieuwe muziekpartituren aan te schaffen, fondsen te werven en te zorgen voor betaalde concerten.

In 1925 adviseerde dirigent J. Wijn dat het aantal optredens omhoog moest voor verhoging van de inkomsten. Wel vond hij het onzedelijk om meisjes op straat te laten marcheren. Vanaf 1927 werd er in de Kerkstraatschool gerepeteerd en huur aan de gemeente was niet verschuldigd! In dat jaar werd door de Vereniging voor Volksvermaken in Zuidbroek een concours georganiseerd. Apollo werd glorieus winnaar. De jaarlijkse ledenvergaderingen werden in Hotel Horst of Hotel Suurd gehouden. Dit waren meestal een gezellige gebeurtenissen met een kop koffie, een jonge borrel en een sigaar.

Muziektempel

Al vanaf de oprichting was er de wens voor een eigen muziektempel en dat werd in 1925 mogelijk na een inzamelingsactie die f.600,- opbracht. Aannemer Scholtmeijer bouwde de tempel aan de Molenweg. Korte tijd later moest deze worden verplaatst naar de Hortuslaan. In 1934 werd opnieuw een muziektempel gebouwd. Deze keer aan de Emmalaan voor Apollo en voor Oranje Nassau en mogelijk gemaakt door schenkingen van gegoede

De vlag van het korps en de in 1954 ontvangen Koninklijke legpenningen.

Harenaars. In dat jaar kon ook worden overgegaan tot de aanschaf van de eerste uniformen.

Harmonieorkest

In de jaren dertig werden aan de fanfare houtblazers (klarinetten) toegevoegd en was 'Harmonieorkest Apollo' een feit. Het korps sloot zich aan bij de Provinciale Groninger Bond van Harmonie- en fanfareorkesten en op de jaarlijkse bondsconcoursen behaalde Apollo mooie prijzen waardoor het korps in de hoogste 'Ere-afdeling' mocht uitkomen.

De oorlogsjaren en de successen daarna

In de oorlogsjaren 1940-1945 moest het orkest in verband met verduistering van de Kerkstraatschool op last van de Duitse bezetter verkassen naar de Tuindorpschool en werd een aantal keren opgetreden in de Mellenshorst

voor publiek uit Tuindorp. Na de oorlog kon Apollo voor zijn repetities weer terecht in de Kerkstraatschool. Op het 7e Harener Muziekconcours in mei 1953 in de GDS garage aan de Westerse Drift won Apollo met grote cijfers van de deelnemende korpsen en kreeg ze de wisselbeker uitgereikt. In dat jaar ontstond ook de drumband onder leiding van tamboer-maitre B. Pieters en zij behaalden ook mooie prijzen op drumconcoursen.

In 1954 kreeg Apollo voor zijn uitmuntende prestaties twee legpenningen uitgereikt door H.K.H Koningin Juliana en Z.K.H. Prins Bernhard. In 1956 werd het 50 jarig jubileum groots gevierd met optredens en festiviteiten en werd er een jubileumkrant uitgegeven.

Dirigenten

In totaal hebben veertien dirigenten leiding gegeven aan het korps. Over alle dirigenten zijn wel bijzonderheden te vertellen maar een uitschieter was zeker A.J. Veldman (1945-1956), een niet te evenaren vak- en verenigings-

Het volledige harmonie- en tamboerkorps Apollo in 1953 op de trappen van het academiegebouw in Groningen.

Het korps in 1931.

Ter gelegenheid van het 40-jarig jubileum voor de muziektempel aan de Emmalaan.

man, die zorgde voor een krachtige groeiperiode van het korps na de oorlog.

Vervolgens kwam J.P. Laro in dienst van Apollo (1956-1959), een militaire professional en vakdirigent van de Johan Willem Friso Kapel in Assen en Gruno's Postharmonie in Groningen. Hij leidde Apollo met militaire professionaliteit waarvan de Apolloleden niet altijd gecharmeerd waren. Het moest wel leuk blijven zo was de stemming onder de muzikanten. Bij zijn vertrek nam de heer Laro Apollo's orkestleden Lucas en Cees Bouwman mee naar de J.W.F. Kapel die daar professioneel gingen musiceren. Apollo's klarinettist E. Harms verwoordde het toen zo : "Laro heeft ons de Bouwmannen potverdorie afgepikt". Bij op-

Apollo in kostuum.

Gineke Gramsbergen was in 1961 de eerste muzikante en solo-klarinetiste, achter haar Fred Rozema.

tredens in weekenden bleven de Bouwmannen vaak nog een partijtje mee bij Apollo.

Vervolgens trad dirigent J. Hooghuis (1959-1974) aan die op een bevlogen en plezierige wijze leiding aan het korps gaf en veel leerlingen opleidde maar het korps helaas vanwege ziekte moest verlaten. Na J. Hooghuis kwamen nog zeven dirigenten in dienst waarvan L.D. Stalman (2001-2005) de laatste was.

Bijscholing, opleiding en de repetities

Voor de dirigenten was de zorg voor een goed ingespeeld orkest een absolute voorwaarde waarbij zuiverheid, klankgehalte, ritme, techniek, articulatie, dynamiek, opvatting en tempo bepalende facetten waren. Soms moest dat niveau worden bijgeschaafd. Naast de dirigenten kregen de senior-muzikanten uit het korps de taak om het kwaliteitsniveau op te vijzelen en nieuwe leden een goede kennis van het instrument en de grondbeginselen van de muziek te brengen. Het lezen van de muziekpartituren moest goed worden aangeleerd alvorens men in het korps werd opgenomen. Op 9 jarige leeftijd kreeg de auteur op een kleine es-klarinete gedurende 3 jaar lang muziekles van A. (Appie) Mik toen de 1e klarinettist bij Apollo. Naast het spelen op de repetitieavonden werd van de leden verwacht dat thuis flink werd geoefend. Als geoefend muzikant deed je mee aan de jaar-

lijkse Bonds-solistenconcoursen in Groningen, waarbij de solist optrad met begeleiding van een pianist en dat was altijd een spannende aangelegenheid. Het ten gehore gebrachte muziekstuk werd kritisch beoordeeld door een vakjury van de muziekbond en werd na afloop een diploma met een punten- en verbeterlijst verstrekt. Apolloleden behaalden goede resultaten maar er moest hard worden gewerkt om de individuele prestaties te behouden of te verbeteren.

Tot 1975 verzorgde Apollo zelf de opleidingen maar er ontstond behoefte aan een school met muziekopleidingen. De toenmalige secretaris van Apollo E.J. (Bert) Blokzijl heeft zich krachtig ingespannen om deze opleiding van de grond te krijgen en zo kon in 1978 de gesubsidieerde muziekopleiding HarFa (Harmonie-Fanfare) van start gaan in de muziekschool aan de Kerklaan. Naast blaasinstrumenten werden ook opleidingen op andere instrumenten gegeven. Na een lesperiode konden er geschoolde muzikanten aan Apollo worden afgeleverd.

De optredens

Apollo verzorgde tot eind jaren '70 zo'n 40 betaalde en gratis optredens per jaar. Zo was het korps present bij onder andere bezoeken van de Koninklijke familie, kerstconcerten in de Dorpskerk, intochten Sinterklaas, bloemencorso's Eelde, voetbalwedstrijden GVAV en Be-Quick, schoolfeesten, in Huize Avondlicht en Weltevreden, harddraverijen Stadspark, serenades jubilarissen, optredens 4 en 5 mei, koffieconcerten Kerkboerderij Oosterhaar, tuinconcerten bij burgemeester van Ketwich Verschuur, opening Hoornse Plas etc. Op 28 augustus 1964, de dag van het Gronings Ontzet, werd door Apollo opgetreden in een groot samengesteld orkest van zo'n 400 muzikanten die door acht korpsen werden geleverd voor een rondgang door de Stad.

Nog tot de laatste jaren van haar bestaan trad Apollo in een kleine bezetting op bij gelegenheden tot het niet meer ging.

De uniformen

De versleten uniformen waren in 1950 dringend aan vervanging toe en de kosten daarvan (f .6.000,-) werden opgebracht door uitgegeven obligaties en bijdragen van fondsen. Midden jaren zestig vond het bestuur het wederom wenselijk de uniformen te vervangen. De uniformcommissie besloot om met een huis-aan-huiscollecte geld hiervoor in te zamelen. Ook werden het gemeentebestuur en de middenstand van Haren benaderd om een duit in het zakje te doen. De actie werd een groot succes. Bij het 60-jarig jubileumconcert in het Gorechthuis in 1966 was Apollo in de nieuwe uniformen gestoken.

Toen in 1984 wederom nieuwe uniformen nodig waren, werden de kosten bestreden uit oud papierinzamelingen, bijdragen van het Anjerfonds en de gemeente Haren. Het korps bestond toen uit 30 muzikanten.

De opheffing

In de laatste 25 jaar van haar bestaan werd binnen het Apollobestuur vaak de vraag gesteld : "Hoe gaan we in de toekomst verder?". Voorzitter Blokzijl vertelde in 1981 aan het Nieuwsblad van het Noorden ten tijde van het 75 jarig bestaan: "Mensen kijken liever televisie dan dat ze zich aansluiten bij een muziekvereniging". Veel verenigingen hadden hiermee te maken.

De opheffing werd serieus overwogen maar in 1994 kwam er nog een opleving en kon de liquidatie nog worden afgewend. Hierna ging het vanwege het uitblijven van voldoende nieuwe leden bergafwaarts met het eens zo glorieuze Harmonieorkest Apollo. Er is nog onderzocht of omzetting naar een fanfare of een brassband mogelijk was, maar dat werd door het bestuur niet haalbaar geacht. Op 8 november 2005 werd een ledenvergadering belegd die twee onderwerpen had: 'De opheffing en liquidatie van de vereniging'. Voorzitter Blokzijl stond daarin stil bij de vele emoties die de opheffing opriep bij de orkestleden die 50 jaar of zelfs langer lid waren geweest. Voor Apollo zat er 'geen muziek meer in en konden de

Voorzitter E.J. Blokzijl (links) en secretaris E. Harms (rechts) worden de hand geschut door oud-dirigent J. Hooghuis.

instrumenten worden opgeborgen'. De gehele inventaris van Apollo werd door voorzitter Blokzijl aan de Gemeente Haren overgedragen en de nalatenschap werd zorgvuldig afgewikkeld door notaris Broekema in Haren.

Op 31 januari 2006, het jaar dat Apollo 100 jaar zou hebben bestaan, is door de muziekvrienden op emotionele wijze in de Waterburcht in Eelde afscheid van elkaar genomen. In 2007 verscheen het prachtige en rijkelijk geïllustreerde boek 'Apollo 1905-2005' geschreven door Wil Legemaat. Peter Jos de Vries (zoon van Apollo's fluitist Cor de Vries) stond garant voor de opmaak. Het boek is verschenen bij Uitgeverij Boomker en een echte aanrader.

Bronnen:

Wil Legemaat, Apollo 1906-2005 / P.J. de Vries / E.J. Blokzijl / E. Harms /S. Veenstra/ Delpher / Groninger Archieven

Oude foto's

Jaren geleden schreef een actief lid de onderstaande column. Hij is nooit in Harens Old Goud geplaatst. Juist nu Haren door het stickerboek 'Historisch Haren in beeld' volledig in de ban is van foto's vonden wij het wel leuk de column alsnog te plaatsen.

Door de redactie

Hij stond wat besluiteloos bij de kaarsenbak in de Hema. Opdracht van vrouwlief was om passende rode kaarsen te kopen voor op de kersttafel, maar er lagen alleen rode kaarsen met een paarsblauwe gloed. Tja, even bellen. Ja, met mij, ze hebben alleen wat paarsrood spul, niet echt wat je bedoelt, denk ik. Wacht, ik maak even een foto, dan kan jezelf kijken. Niet de juiste kleur? Nee dus.

We leggen alles vast. Vakanties, feestjes, huwelijken, geboorte, de kinderen, zonsondergang zus en landschappen zo. Een fanatieke documentaire die vaak ontaardt in een stroom van onbenulligheid. Veel wordt meteen verwijderd, nog meer wordt bewaard. Toekomstige historici zullen zich door een rijstebrijberg van foto- en filmmateriaal moeten worstelen en het is de vraag of zij er met dezelfde nostalgie naar zullen kijken als wij naar die wazige bruin vergeelde foto's uit oma's fotoalbum. Kijk nou, dat oude vervallen keuterboerderijtje. Ja, dat stond ergens in Oosterhaar. Wat jammer dat dat er nu niet meer is! Zo romantisch! Alles moet altijd verdwijnen in de vaart der volkeren! Kijk alleen al de staldeuren, geeneens een voordeur, wat leefde men toen toch rustig en eenvoudig! En kijk hier, de Kerkstraat met nog de oude school. Wat een hoog gebouw vergeleken met de andere huisjes. Zie je die mensen? Wat staan ze stijf te poseren. Ja, toen was een foto nog iets heel bijzonders. De kerktoeren had toen nog een zadeldak, zie je dat? Nou, dat is lang geleden!

Zo kijken we naar het verleden, iedereen met zijn eigen gedachten en gevoelens.

Romantisch? Idyllisch? Vredig? Gezelliger? Overzichtelijker? Maar ook: wat een armoede allemaal, wat zwaar werk, hoe koud en vochtig zo'n oud huis! Wie in geschiedenis is geïnteresseerd, kent al deze ambivalente gevoelens, maar beseft dat nostalgie naar het verleden niet voldoende is. Alleen degelijk onderzoek en kennis van feiten geven inzicht in hoe het werkelijk was.

Lezing Johan Niezing

Voor een goed gevuld grand-café Westerholm hield de heer Johan Niezing op 17 oktober jl. een lezing over het Blindeninstituut in Haren in oorlogstijd. Het Blindeninstituut werd in

1936 in Haren gevestigd in de gebouwen van de voormalige tuchtschool aan de Rijksstraatweg. Inmiddels is dit pand afgebroken en vervangen door de nieuwbouw van Visio de Heukelom. De vader van Johan Niezing werd directeur van het instituut. Hij kwam met zijn gezin waaronder Johan in de directeurswoning aan de Rijksstraatweg wonen.

Johan Niezing sprak vooral vanuit zijn eigen ervaringen en emoties. Die emoties waren zeer duidelijk aanwezig bij zijn verhaal over de joodse leerling Clara van Coevorden. De familie Niezing heeft er alles aan gedaan om Clara in het instituut te houden. Er was al een nieuwe identiteit

voor haar geregeld. Maar toen stond de moeder van Clara ineens voor de deur met de politie. Tot groot verdriet en woede van de familie Niezing moest Clara mee. Zij overleefde de oorlog niet. Een Stolperstein in het trottoir aan de Rijksstraatweg herinnert nog aan haar. Ook is het schoolplein naar haar vernoemd.

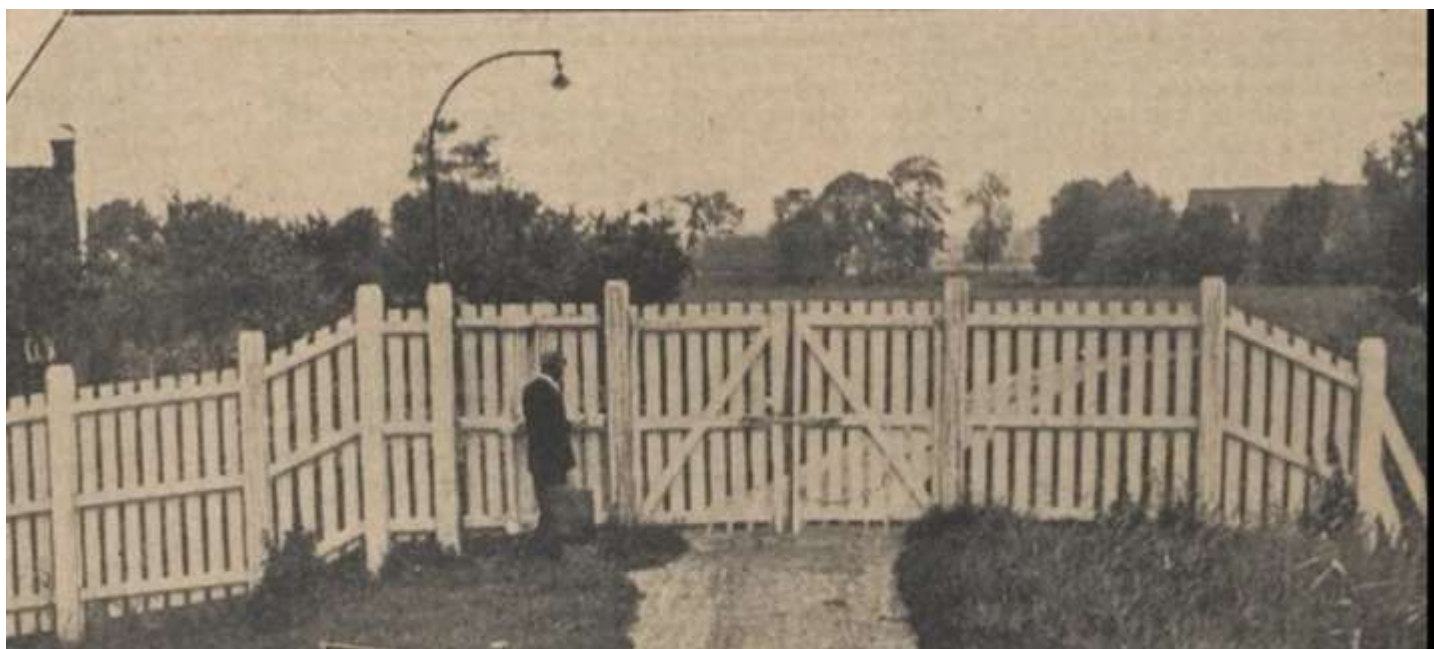
Na de oorlog werd het instituut nog enige tijd gebruikt als gevangenis voor 'foute' Nederlanders. Helaas kwam vader Niezing niet toe aan de wederopbouw van het instituut. Hij werd op 7 mei 1945 bij het oversteken van de Rijksstraatweg geschept door een legertrac en overleefde dat niet.

‘Het befaamde hek aan den Hoornschedijk’

In het Nieuwsblad van het Noorden van 15 augustus 1934 stond de onderstaande foto van een hek dwars over de Hoornschedijk. Op zich al iets wat de nieuwsgierigheid prikkelde. De tekst bij de foto deed dat des te meer; “Het befaamde hek aan den Hoornschedijk, waarover het Waterschap een proces voert met de Kunstwegmaatschappij moest, zooals men weet, op last van den president van de rechtbank, na uitspraak in kort geding, binnen 2 x 24 uur weer worden geplaatst. Daaraan werd eerst niet voldaan, doch dezer dagen is na tussenkomst van de Harensche politie, het hek weer geplaatst en de oude, dwaze toestand hersteld. Intusschen schijnt hiermede deze ongewone kwestie nog lang niet definitief van de baan”. Wat was hier aan de hand? Een onderzoek waard.

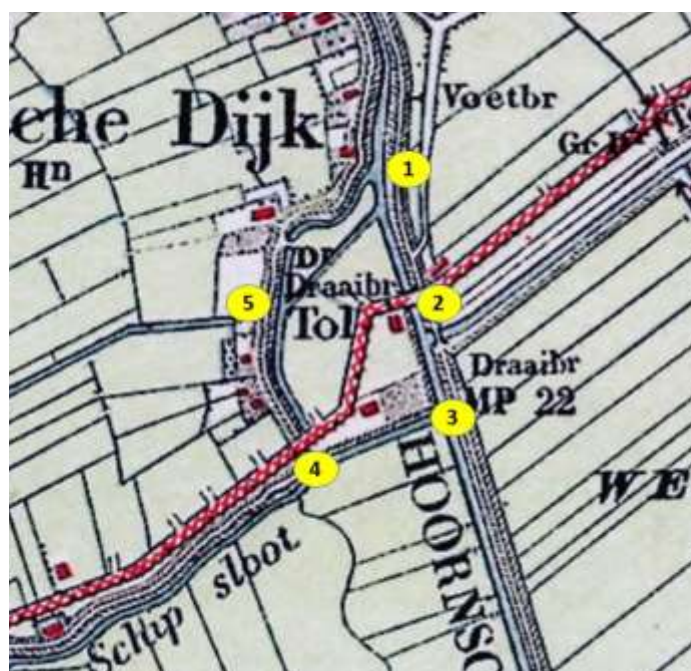
Door Eppo van Koldam

personen) ook te zien dat in dit pad bij (1) een bruggetje lag over het restant van de Schipsloot.

Veranderingen 1907-1910

Om de situatie te snappen moeten we eerst terug naar 1907. Toen kwam de Kunstweg Haren-Paterswolde gereed en de aanleg van die weg leidde tot nogal wat veranderingen in het gebied ten westen van de toen gebouwde brug in de Meerweg. Aan de hand van het kaartje hiernaast zal ik die veranderingen uitleggen. De nieuwe Kunstweg is op dit kaartje rood gearceerd. Allereerst werd de Schipsloot bij (4) afgedamd en er werd een nieuw stuk Schipsloot gegraven van (4) naar (3). De Hoornschedijk kreeg bij (4) een aansluiting op de nieuw aangelegde weg. Op de Kunstweg werd bij (2) aan de westzijde van de brug over het Noord-Willemskanaal (op de kaart aangeduid als Hoornschediep) een tol opgericht. Enige jaren later werd door de gemeente Haren een voetpad aangelegd langs het kanaal van (1) naar (2). Op de foto is dit pad mooi te zien en is (achter de wandelende

Veranderingen 1932/1933

Tot 1932 was de Hoornsedijk vanaf de Kunstweg naar Groningen niet meer dan een blubberig weggetje. Eigenlijk alleen geschikt voor voetgangers en enig lokaal verkeer. Doorgaand verkeer naar Groningen was niet mogelijk. Ik vermoed dat men voor het vervoer veel meer gebruik maakte van pramen dan van karren over de dijk. De bewoners van de Hoornsedijk wilden deze situatie al lange tijd verbeteren, maar daar kwam het steeds niet van. Eind 1929 werd dan toch het initiatief genomen om in die situatie verandering te brengen. Het Waterschap Hoornsedijk werd opgericht. Dit was een zogenaamd weg-waterschap. Met waterbeheersing had dit waterschap niets te maken. De juridische constructie van een waterschap werd gebruikt om de kosten van een werk te kunnen verdelen over de belanghebbende aangrenzende eigenaren. De economische omstandigheden waren slecht in die tijd. Er was veel werkloosheid. Dat was voor het waterschap een voordeel, want nu konden bij de aanleg van de weg werklozen worden ingeschakeld, waarvan de loonkosten voor rekening van het Rijk kwamen.

Waterstaatkundig vielen alle gronden ten westen van de Hoornsedijk (en het Paterswoldsemeer) onder het Waterschap Westerkwartier. Op 19 april 1932 schreef het bestuur van het Waterschap Hoornsedijk het volgende aan het hoofdbestuur van het Waterschap Westerkwartier (de tussen haakjes geplaatste cijfers zijn van mij): “De thans in uitvoering zijnde kunstweg over den ouden Hoornschendijk zal een zijtak over het voetpad bijlangs het Noord-Willemskanaal tot de tol op den Meerweg bekommen (van 1 naar 2). Daartoe zal het bruggetje in dit pad vervallen en het vaartje daaronder worden gedempt (bij 1). Deze zijtak zou dan voortaan de afsluiting van den buitenwaterstaat van uw waterschap kunnen vormen. De aanleg van dezen zijtak, gepaard gaande met het afsluiten van het vaartje met het Noord-Willemskanaal, kan alleen worden verkregen wanneer hiermede gepaard gaat het verlagen van het alsdan als buitenwaterstaat vervallen van het gedeelte van den Hoornschendijk en wel vanaf het perceel sectie I nr. 1298 tot en met het perceel I nr. 330 (de oude dijk van 1 via 5 naar 4)”.

Dat schreef het Waterschap Hoornsedijk wel allemaal erg stellig, maar er waren nog best wat hobbels. Zo moest het bestuur van de NV Kunstwegmaatschappij Haren-Paterswolde instemmen met de aansluiting van het nieuwe weggedeelte op de Kunstweg (bij 2). Bovendien betekende het voorstel voor de eigenaren van de landerijen binnen het gebied begrensd door 1, 5, 4, 3 en 2, dat zij binnen het Waterschap Westerkwartier kwamen te vallen en dus ook waterschapslasten moesten gaan betalen. Hoe deze eigenaren over de streep te trekken? Het bestuur van het Waterschap Hoornsedijk zocht daarover contact met het bestuur van de Kunstweg en kwam tot een afspraak. De Kunstwegmaatschappij verklaarde zich bereid de waterschapslasten voor de betrokken eigena-

ren te betalen en zegde ook nog een bijdrage toe in de kosten van het nieuw aan te leggen wegvak (van 1 naar 2). Maar voor wat, hoort wat. Het waterschap moest er dan wel voor zorgen, dat al het verkeer uit Groningen dat over de nieuwe weg naar Paterswolde wilde via de tol bij de Meerwegbrug moest. Ergo, het oude gedeelte van de Hoornsedijk (van 1 naar 4) moest worden afgesloten voor doorgaand verkeer.

De weg is gereed

Begin 1933 was de nieuw aangelegde weg gereed. Op 31 mei 1933 was de feestelijke opening. “Niemand meer dan de ingelanden zal het verheugen dat zij tenslotte uit hun isolement verlost zijn en er is dan ook alle aanleiding om aan de ingebruikneming van den weg een officieel karakter te geven”, schreef het bestuur. De opening werd verricht door burgemeester Boerema, die in zijn toespraak ook nog even een sneer uitdeelde (‘brevet van luiheid’) aan de werklozen die bij het project betrokken waren. En ook geen woord over een van de arbeiders die tijdens het werk verdronken was. Ingrid Smit heeft hierover geschreven. U vindt haar bijdragen op www.oldgo.nl. Na een autorit over de nieuw aangelegde weg werd aan alle genodigden en de ingelanden gratis thee aangeboden in het Paviljoen Stadspark te Groningen. Van dat feestelijk gebeuren is een foto bewaard gebleven.

Maar al voor de opening begon het een beetje te kraken. Op 13 maart 1933 schreef voorzitter Hendrik van der Veen van het waterschap aan de uitvoerder: “Vanwege de Kunstwegmaatschappij Haren-Paterswolde kwam de klacht in, dat aangezien de voorgenomen afsluiting op het verlaagde gedeelte van den ouden Hoornschendijk nog niet tot stand is gekomen, de auto’s gaan over dat gedeelte ten gevolge waarvan de tol wordt vermeden en de Maatschappij schade berokkend wordt. In verband hiermede verzoek ik u beleefd de afsluiting zoo spoedig mogelijk te bewerkstelligen”.

De tolkwestie

Bij mijn onderzoek in de archieven van het Waterschap Hoornsedijk heb ik de overeenkomst tussen het water-

Op deze kaart is de nieuw aangelegde weg over de Hoornschedijk aangegeven. Aan de noordzijde (ongeveer bij de huidige Hippocrateslaan in de wijk Corpus den Hoorn) sloot de weg aan op de Paterswoldseweg. Bijzonder is, dat de aansluiting van de weg op de Kunstweg (nu Meerweg) foutief is aangegeven. Juist via het tracé van de oude dijk, waarop het hek stond.

schap en het bestuur van de Kunstwegmaatschappij niet aangetroffen. Is die ooit op schrift gesteld? In ieder geval wisten veel ingelanden ook niets van de gemaakte afspraken. Met verbazing, gevolgd door boosheid, zagen zijn plotseling op de oude dijk (ongeveer bij 5) een groot wit hek verschijnen. Het was vooral Albertus Lok die de kat de bel aanbond. Volgens hem en enige andere ingelanden “waren voor rekening van het waterschap werken uitgevoerd tot welke uitvoering door de ingelanden niet was besloten en waarbij het waterschap geen enkel belang had”.

De actie van de ‘groep Lok’ leidde er toe dat het hek weer werd afgebroken, maar dat was uiteraard tegen het zere been van de Kunstwegmaatschappij. En zo kwam het tot de vordering in kort geding van de Kunstwegmaatschappij tegen het waterschap met als eis herplaatsing van het hek. De president van de rechtbank wees die vordering toe. Maar, zoals ook in de aanhef van dit artikel al vermeld, was uiteindelijk de inzet van de politie nodig om het hek herplaatst te krijgen. Het proces werd vervolgens nog vervolgd bij de Hoge Raad, maar ook daar werd het waterschap in het ongelijk gesteld. Boze waterschapsbestuurders weigerden vervolgens de nota van de advocaat te betalen. Ruzie alom dus.

Hoe het afgelopen is met het hek weet ik niet. Ik heb nog geen bron kunnen vinden waarin daarover iets vermeld staat. De tol bij de Meerwegbrug werd officieel in 1948 opgeheven, maar volgens mij werd er al vanaf de oorlog geen tolgeld meer gevraagd. Dat maakte het hek overbodig.

Nog meer ellende

Het bestuur van het Waterschap Hoornschedijk was er steeds vanuit gegaan, dat de gemeenten Haren en Groeningen de weg na de aanleg zouden overnemen en dus ook het onderhoud voor hun rekening zouden nemen. Tot ontzetting van het waterschap wees de gemeenteraad van Haren een verzoek tot overname van de weg echter af. Niet voor het eerst voelden de bewoners van de dijk zich door de gemeente Haren in de kou gezet. Als enige oplossing zag het waterschap zich genoodzaakt om zelf ook tol te gaan heffen. Dit gebeurde aan het noordeinde van de dijk, dus vlakbij de Paterswoldseweg. Erg professioneel verliep die tolheffing niet getuige een ingezonden brief in het Nieuwsblad van het Noorden van 25 september 1935 “Op den weg, loopende van den Paterswoldschen weg naar den Kunstweg Haren-Paterswolde bevindt zich sinds eenigen tijd een tol, circa 100 meter vanaf den Paterswoldschen weg. De tolheffer vertoonde op mijn verzoek een smoezelig uitziend half velletje postpapier, in zeer slecht Nederlandsch behelzende een ‘machtiging’ van een waterschap tot tolheffing. Een en ander maakte een zeer onofficieelen indruk. Geschiedt wellicht die tolgeld-heffing onrechtmatig?”.

Ook onder de ingelanden was er onenigheid over de tol. Onder andere Christiaan Sjobbema wonende op de boerderij ‘Laanhuizen’ aan de Paterswoldseweg beklagde zich over de gang van zaken. Eerst moest hij bijdragen aan het waterschap voor de aanleg van de weg en nu moest hij voor het bereiken van zijn percelen aan de dijk bovendien nog tol betalen ook. Tot opheffing van de tol leidde dit niet. In ieder geval werd in 1955 nog tol geheven.

En dan was er nog een dubieuze rol van de al eerder genoemde Albertus Lok, althans volgens enige andere ingelanden. Hij was brugwachter van de brug over het Noord-Willemskanaal in de Rollematen. Die brug was eigenlijk alleen bedoeld voor de landbouwers aan de oostzijde van het kanaal, maar Lok verleende ook diensten aan fietsers en voetgangers. Er liep vanaf de brug zelfs een ANWB wandelpad naar de Rijksstraatweg. En al die personen konden zo de tol van het waterschap weer mijden, waarvan juist Lok zo’n groot voorstander was geweest.

Brug in de Rollematen met het huisje van Albertus Lok.

Vragen aan Old Go

Ongeveer een keer per week ontvangt het bestuur van Old Go een vraag over een onderwerp dat een relatie heeft met de historie van Haren. Vaak zijn het nieuwe inwoners van het dorp die wat meer willen weten over de woning die ze hebben gekocht. Maar er zijn ook andere onderwerpen, zoals mevrouw Bea Wierenga die graag in contact komt met personen uit de tijd (1974) dat zij in de Astma-kliniek van het W.A. Scholtenkinderziekenhuis aan de Rijksstraatweg (Huize Hemmen) in Haren verbleef en de school Springschans aan de Kerkstraat bezocht. Alle vragen worden zo zorgvuldig mogelijk beantwoord. Dat leidt vaak tot leuke contacten en soms worden de vraagstellers zo enthousiast over de historie van Haren dat ze zich aanmelden als lid van Old Go.

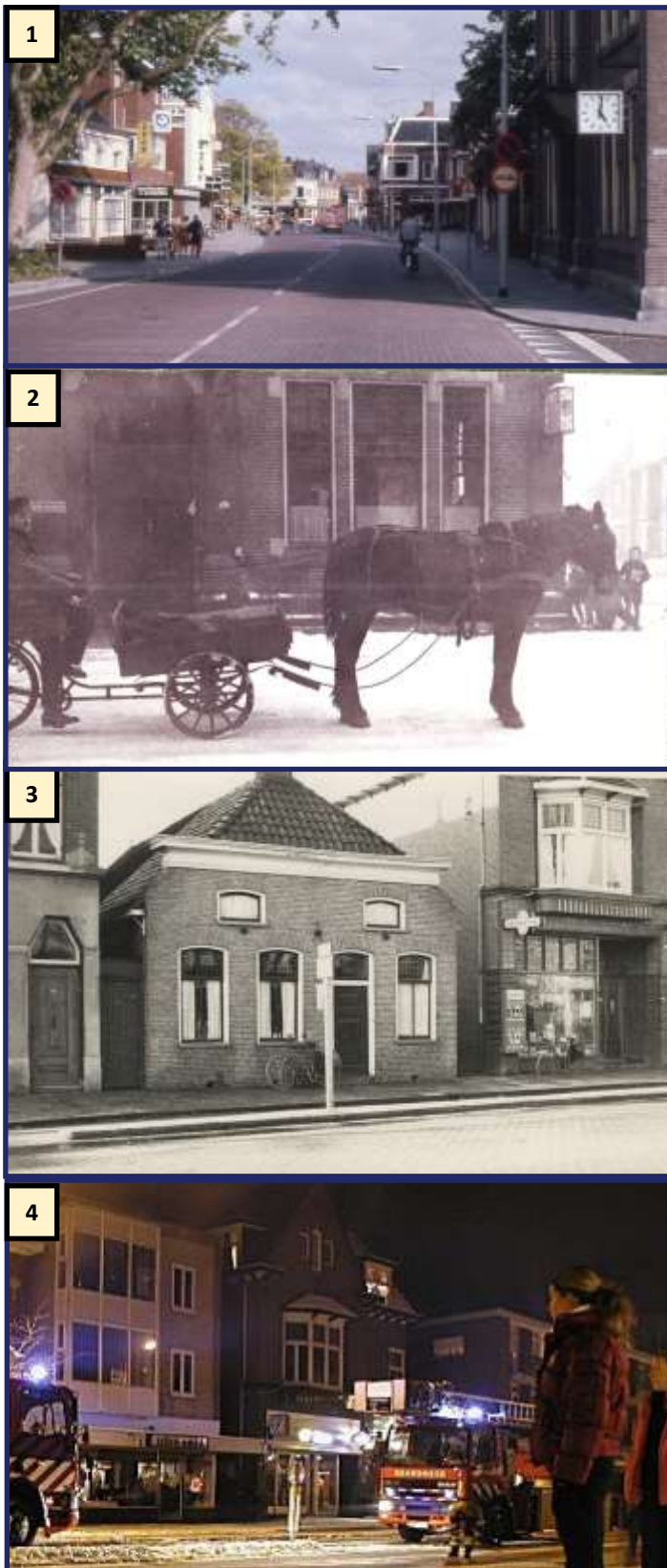
Waar is de klok gebleven?

Mevrouw Lieneke Holle uit Haren benaderde ons onlangs met de volgende vraag: *“mijn vader heeft in 1946 een buitenklok gemaakt die aan het gemeentehuis was bevestigd (hoek Meerweg) met de wijzerplaten zichtbaar aan beide kanten. In de breedte van de klok was een gemeentewapen van glas in lood gemaakt door de kunstenaar Johan Dijkstra. Weet u waar die klok gebleven is of het glas-in-loodraam?”*.

Hoe pak je dat nu aan? Eerst hebben we in ons fotoarchief maar eens gezocht naar een foto van de klok. Die was er (foto 1). Maar op die foto is het genoemde wapen in glas in lood niet te zien. Doorzoeken dus. Dat leidde tot de vondst van een foto (foto 2) genomen vlak na de oorlog uit de collectie van de heer Horst. Met enige goede wil is op deze foto het wapen op de zijkant van de klok te zien. Maar het gemeentehuis op de hoek Rijksstraatweg/Meerweg is in 1976 afgebroken. Waar is de klok toen gebleven?

Speurwerk op internet bracht ons weer wat verder. Volgens een bericht in Haren de Krant van 20 december 2005 is de klok na afbraak van het oude gemeentehuis verplaatst naar het pand van het sigarenmagazijn van Piet Kiewiet (nu Primera) aan de Rijksstraatweg 149. Piet Kiewiet zal daarvoor een reclame voor het sigarettenmerk Lexington van de gevel hebben verwijderd (foto 3). En inderdaad, tijdens de brand in de naastgelegen Konditorei op 31 december 2001 hing de klok daar nog (foto 4). De klok heeft er dus ook nog geruime tijd gehangen na het vertrek van Piet Kiewiet in 1989. Zijn zaak werd toen omgevormd naar een Milo.

Waarschijnlijk is de klok van de gevel gehaald toen de formule van de zaak veranderd werd van Milo in Primera. We hebben hierover Guus Ennes nog geraadpleegd. Hij nam de Primera in 2011 over en had daarvoor een verge-

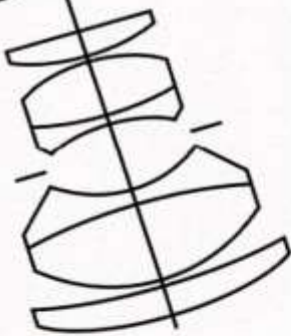

lijkbare zaak op de hoek Rijksstraatweg/Meerweg (Rijksstraatweg 159). Toen Guus de zaak overnam was de klok al weg. De verbouwing tot Primera heeft plaatsgevonden rond 2004. Mevrouw Alles zou toen de eigenaresse van de zaak zijn geweest. Helaas loopt ons spoor hier dood, maar misschien zijn er lezers die ons en Lieneke Holle verder kunnen helpen.

luchtfotografie
boven heel Nederland

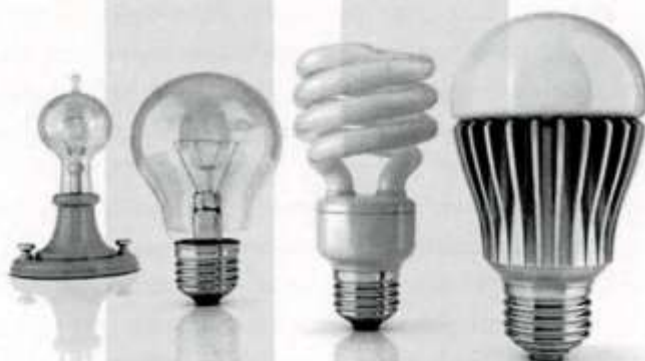
**AEROPHOTO
EELDE**

INFO@AEROPHOTOEELDE.NL
WWW.AEROPHOTOEELDE.NL
telefoon: 050 - 309 5551

SINDS 1911

Konings
TOTAALINSTALLATEURS

Rijksstraatweg 208 - 210 9752 BR Haren
☎ 050 5344735 Fax 050 5344138
www.koningstotaalinstallateurs.nl

DIGNO computers

Computers • Software • Reparaties • Netwerken

ICTWaarborg

Rijksstraatweg 132 • 9752 BL Haren • Tel.: 050-5349965 • info@digno.nl • www.digno.nl

Atelier "de Clou"

ATELIER VOOR BOUWKUNDE

Jaap Vrieling

Waterhuizerweg 31
9753 HP Haren
Tel: 050 - 85 00 080
Mob: 06 - 55125730
Email: info@declou.nl

Ladders in Onnen en Glimmen

Henny Groenendijk opende de Open Monumentendag in Noordlaren op 9 september j.l. met een interessante lezing getiteld 'Levend erfgoed in landschap en dorp, voorbeelden uit de oude gemeente Haren'. Een kort verslag.

Door Eppo van Koldam

Wat me vooral boeide in de lezing van Henny Groenendijk was de verwijzing naar de oude stratenpatronen. Kenmerkend zijn daarbij de zogenaamde 'ladderstructuren'. De boerderijen stonden vroeger aan een hoofdweg. Dit is de ene staander van de ladder. Achter de boerderijen liep een tweede weg ongeveer evenwijdig hieraan. Deze tweede staander functioneerde als drift waarlangs het vee de weidegronden kon bereiken.

De ladder in Onnen

In Onnen is deze structuur ook nu nog zeer goed herkenbaar. De hoofdweg wordt hier gevormd door het Felland en de Dorpsweg (rood op de kaart). De tweede staander

ligt rechts daarvan en bestaat uit de Noordlandsdrift en de Koelandsdrift. Tussen de beide staanders vinden we de sporten van de ladder. Van noord naar zuid zijn dat de Biksweg, de Tijborgsteeg, de Bakkerweg, de Bareldssteeg, de Koelandssteeg en de Van Swinderenlaan.

De ladder in Glimmen

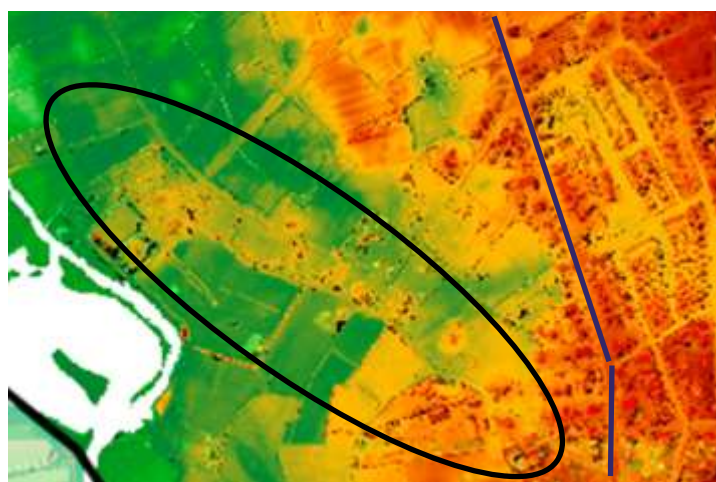
De ladder in Glimmen is wat lastiger herkenbaar, maar zeker niet minder interessant. In mijn artikel 'De oude

school in Glimmen' in Harens Old Goud 2022 nr. 2., schreef ik dat deze school vroeger stond op de splitsing van de Meentweg en de A-weg. Een locatie die door het gemeentebestuur in 1824 nog werd omschreven als "midden in het gehucht", maar die nu zelfs buiten de bebouwde kom ligt. In Glimmen is dus veel veranderd en Henny Groenendijk gaf daar een interessante verklaring voor. Allereerst liet hij het oude stratenpatroon zien. De staanders in Glimmen werden gevormd door de Oude

Steeg en de Meentweg. Een sport van de ladder werd gevormd door een gedeelte van de Nieuwe Kampsteeg. Omdat de Oude Steeg ten noorden van de Nieuwe Kampsteeg verdwenen is, is een groot deel van de oude wegenstructuur verloren gegaan.

Maar waarom lag het oude Glimmen nu juist daar en is het dorp later veel meer naar het oosten verschoven richting de Rijksweg? Dat liet Henny Groenendijk zien aan de hand van een kaart waarop hoogteverschillen goed zichtbaar zijn. Duidelijk is te zien, dat de oude ladder van Glimmen precies paste op een verhoging in het landschap. Maar die verhoging bood geen ruimte voor uitbreiding. Dus toen het erg kleine gehucht Glimmen wat groter werd, moest wel een verschuiving van het dorp in oostelijke richting plaats vinden richting de hoger gelegen Rijksweg (de blauwe lijn op de kaart).

Open Monumentendag in Noordlaren

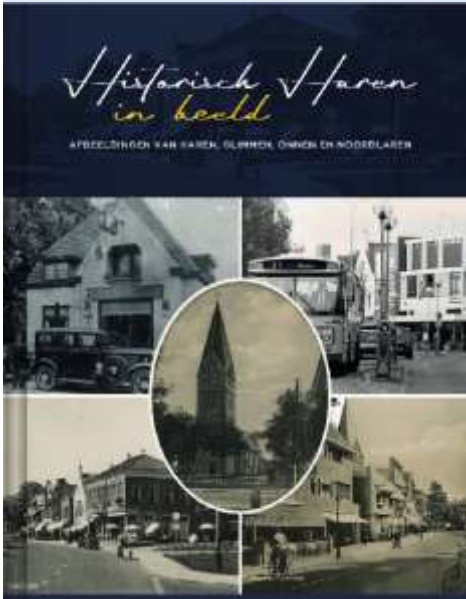

Publicaties over Haren

In deze rubriek aandacht voor recent verschenen publicaties over Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren.

Historisch Haren in beeld

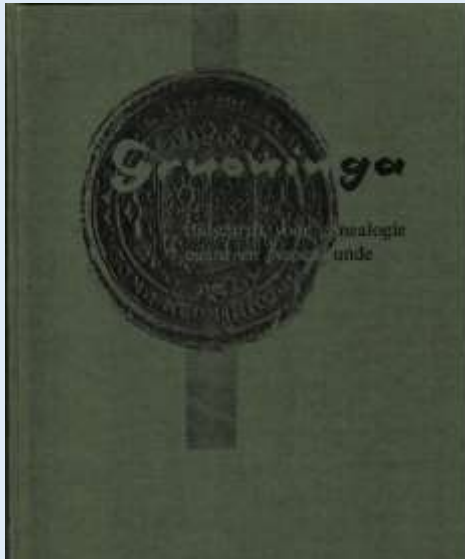
Uiteraard verdient het door Old Go gemaakte 'stickerboek' met zeer veel foto's van Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren vermelding in deze ru-

briek. Het is niet alleen een boek met foto's. Aan de hand van korte teksten wordt ook de ontwikkeling van de dorpen in de 20e eeuw beschreven. Op die manier wordt de geschiedenis van Haren op een laagdrempelige manier dichterbij een grote groep mensen gebracht. Old Go heeft zich met de samenstelling van dit boek opnieuw op de Harense culturele kaart gezet. Alle hulde voor het bestuur en de toegevoegde werkgroepleden Ingrid Smit en Karel Gerbers.

Jaarboek Gruoninga 2019/2020

Het recent verschenen Jaarboek Gruoninga 2019/2020 (men loopt met de uitgaven een paar jaar achter) is zeker geen laagdrempelige uitgave. Normaliter zullen slechts de gevorderde genealogen de uitgaven in de reeks van Gruoninga ter hand nemen. Toch is deze uitgave voor een grote groep lezers van Harens Old Goud interessant. In de uitgave staat namelijk deel 1 van een driedelige reeks artikelen

over de familie Abbring. En er zijn heel wat inwoners van Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren die zich tot deze familie mogen rekenen. Dit eerste artikel van maar liefst 60 pagina's begint met ene Luitje Abbring die geboren is omstreeks 1460. Een van zijn zonen is in 1551 kerkvoogd te Haren. De volgende generatie kunnen we vooral situeren in Onnen, maar daarna treffen we ook familieleden aan in onder andere Groningen, Ezinge, Oostum, Usquert en Wierhuizen.

Het artikel volgt de Harense leden van de familie Abbring tot en met de zesde generatie. Dat zijn dan:

- Jan Abbring, geboren omstreeks 1615, getrouwd met Riemen Edskes, krijgt vijf kinderen geboren te Onnen en Haren;
- Albert Abbring, geboren omstreeks 1585, getrouwd met Lumme Frederiks Aring, krijgt zeven kinderen te Glimmen;
- Jan Abbring, geboren omstreeks 1620, gehuwd met Margje N.N., krijgt drie kinderen te Onnen.

En nu is het uiteraard de uitdaging om de genoemde Abbrings te verbinden met familieleden die vier eeuwen later in Haren wonen. Misschien moeten we daarvoor eerst de twee artikelen die nog volgens maar eens afwachten.

Artikelen in GroninGEN

Veel toegankelijker dan Gruoninga is

GroninGEN, het blad van de afdeling Groningen van de Nederlandse Genealogische Vereniging. Net als bij Old Go is Eppo van Koldam van deze vereniging voorzitter en redactielid en daarom verschijnen ook in GroninGEN nu en dan publicaties van zijn hand met een Harense link.

We noemen het artikel 'De zorg voor Jannetje Robij en de relaties tussen Harm Dekens en Jan Evert Scholten' in GroninGEN 2022 nr. 4. Dit artikel gaat over de timmerman Harm Dekens te Helpman die zeer slecht zorgt voor zijn schoonmoeder Jannetje Robij. Dekens werkt ook als timmerman bij Jan Evert Scholten op Huize Gelria te Helpman. Het lukt burgemeester Jorissen van Haren een regeling te treffen, waarbij Scholten geld voor de zorg van Jannetje Robij inhoudt op het salaris van Dekens. De andere relatie is, dat Harm Dekens een achterneef is van de vrouw van Geessien Mulder, de vrouw van Jan Evert Scholten.

Een tweede artikel in GroninGEN 2023 nr. 3 gaat over de ouderenzorg in Haren met als illustratie de betaalde zorg van de familie Sluurman jegens hun oom Maurits Popkes. Een relatie die zelfs leidt tot een proces. Bij dit artikel een parenteel van de Hendrik Jansens Snijder, kleermaker in Haren vanaf ca. 1730.

Slavernijverleden, ook in Haren?

Sinds op 1 juli 2023 door de koning excuses werden gemaakt voor het slavernijverleden van Nederland in Oost en West, bekruipt mij de vraag hoe het zit met de slavernij in onze woonplaats?

Door Roelof van Wijk

Omdat Haren een niet bijzonder welvarende boerengemeenschap was, denk je bij het slavernijverleden al snel aan de uit de stad Groningen afkomstige bewoners van de landgoederen en buitenhuizen in onze gemeente.

Gockinga op de Mickelhorst

Inderdaad blijkt dat de heer Scato Ludolph Gockinga (1683-1759), die 's zomers op het huis 'De Mickelhorst' (de overblijfselen ervan liggen in Oosterhaar) woonde, vanaf 1747 bewindhebber (bestuurder) is geweest van de West Indische Compagnie (WIC). Als bewindhebber was je verkiesbaar en kon je gekozen worden als je een bepaald geldbedrag inlegde, waar natuurlijk rente op verscheen. Gockinga was voor 1747 al jarenlang raadslid en burgemeester van Groningen geweest. Hij bracht dus naast zijn inleggeld ook een ruime bestuurservaring mee. De WIC zorgde voor de 'aankoop' en het vervoer van slaven van West-Afrika naar Noord- en Zuid-Amerika en de verkoop van slaven in de West zoals Suriname en Curaçao. Gockinga was gehuwd met Anna Ludolphie. Een dochter van hen was gehuwd met Edzard Reint Tamminga (1728-1775), die in 1772 ook bestuurder van de WIC werd. Gockinga en zijn schoonzoon zullen zonder twijfel geld verdiend hebben aan de slavernij.

Gockinga heeft in 1725 de Herenbank van zijn familie in de Dorpskerk laten maken. Op dat moment was hij nog niet bij de slavenhandel betrokken, want hij werd pas in 1747 bestuurder van de WIC.

Alliantie wapen van Scato Gockinga en Anna Ludolphie, op de herenbank in de Dorpskerk.

Laclé op Voorveld

Maar ook vanuit de Oost zijn er sporen, namelijk via de heer Hendrik Nicolaas Laclé (1741-1816), de eerste burgemeester van Haren. Hij was, afkomstig van Haarlem, als onderkoopman van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) naar Batavia gegaan en had daar zijn carrière gemaakt. Hij heeft meerdere functies bekleed en is als opperkoopman in 1789-1790 teruggekeerd naar 'Patria'. Nog voor hij was aangekomen in Nederland had hij familie in Groningen gevraagd om het buiten 'Voorveld' in Harenermolen voor hem aan te kopen uit de nalatenschap van Tjaard

Wapen van de familie Laclé, uit de verzameling van het Centraal Bureau voor Genealogie in den Haag.

Berchuis, die eerder het landgoed in bezit had. Laclé betaalde daarvoor éenen-dertigduizend gulden. Dat geld had hij verdiend in Indië. Hij had buiten de stad Batavia ook een landgoed, waar slaven werden gehouden, echter vóór zijn vertrek stelde hij slaven in vrijheid en gaf hen een klein bedrag mee voor de eerste levensbehoeften. Uit de briefwisseling met

de familie Fockens in Groningen blijkt dat hij in het bezit was van een aantal slaven en slavinnen.

Laclé had uit zijn huwelijk met de weduwe van Jacob Fockens in Indië een dochter, die met hem mee naar Nederland terug kwam en hij had een stiefzoon Willem, zoon uit het eerste huwelijk van zijn vrouw, die hij eerder naar de familie Fockens had gestuurd, in verband met zijn opvoeding en opleiding en zijn gezondheid. Na zijn terugkomst huwde hij nog tweemaal. Hij werd eerst in de Franse tijd maire (min of meer dezelfde functie als later een burgemeester had), na de Franse tijd burgemeester van Haren. Hij woonde op 'Voorveld', maar had ook een woning in de stad Groningen.

Bronnen:

Margriet Fokken en Barbara Henkens: 'Sporen van het slavernijverleden in Groningen', uitgave 2016.

G.J. Schutte: 'Seer teder beminde Heer Vader en Vrouw Moeder', brieven van de Groninger familie Fockens in de Oost 1748-1783, uitgave 2014.

De Halteweg (Stationsweg)

Midden negentiende eeuw is Nederland in de ban van een nieuw fenomeen: de trein. Tot dan toe was het vervoer van personen en goederen aangewezen op paard en wagen/koets, de trekschuit of beurtveer. Een grote verandering is aanstaande! Maar dat vereiste ook lokaal de nodige aanpassingen en dat ging niet altijd even makkelijk. De totstandkoming van de weg naar de spoorweghalte in Haren is daar een voorbeeld van.

Door Karel Gerbers

Aanleg spoorlijnen

Op meerdere plaatsen in het land worden midden 19e eeuw particuliere initiatieven genomen om spoorwegen aan te leggen. Het gaat de regering echter niet snel genoeg en daarom neemt de overheid voor een aantal trajecten het heft in handen. Zo worden in het Noorden in de periode 1863-1870 meerdere trajecten aangelegd die we nu ook nog kennen. De Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen gaat de noordelijke lijnen beheeren. De NS bestaat nog lang niet en wordt pas in 1938 opgericht.

Landmetingen in 1865 wijzen uit dat de lijn Groningen-Meppel langs Haren zal komen te liggen. Diverse gronden moeten worden verworven en gelukkig gaan alle betrokken eigenaren van landerijen akkoord en vindt er geen onteigening plaats. Het grondwerk voor het hele traject wordt op 12 december 1867 aanbesteed en gegund aan H.B. Harkema uit Warfhuizen voor de aanneemsom van f.424.200,-. In februari 1868 begint de aanleg van de 'aardebaan' en in februari 1869 volgt de bouw van de spoorbaan zelf. In 1870 is al het werk gereed en de lijn wordt geopend op 30 april 1870. Het is een enkel spoor, pas begin 20e eeuw volgt een tweede hoofdspoor.

Het haltegebouw in Haren

Op 3 september 1868 wordt een aanbesteding gedaan voor de gebouwen langs de lijn, waaronder het haltegebouw in Haren. Het zal direct aan de spoorweg moeten verrijzen. De aanbesteding wordt gegund aan J.P. Schaafsma uit Harlingen, die meerdere halten, stations, woningen en loodsen langs de lijn gaat bouwen voor totaal f.345.000,-. Het Harense gebouw omvat een woonhuis, een bureau en een wachtkamer. Op het gebouw komt het wachtpostnummer 58.

Het haltegebouw zal in de jaren erna meermalen de aandacht vragen van gemeentebestuur en burgers. Op 12 april 1870 schrijft de gemeente Haren aan het bestuur van de Exploitatie Maatschappij dat haar het gerucht ter ore is gekomen dat de halte niet open gaat voor publiek, ook al is het gebouw gereed en ingericht. Het gemeentebestuur pleit hartstochtelijk om de halte wel te openen.

"Wij kunnen u de verzekering geven, dat velen, kooplieden en landbouwers alhier en omstreek, van genoemde halt zullen gebruik moeten maken, door de noodzakelijkheid gedrongen, daar na opening van gezegden spoorweglijn, de nu gewone middelen van personen vervoer zullen ophouden te bestaan. Wordt ons nu gene gelegenheid gegeven, van den spoorweg Groningen-Meppel gebruik te maken door een halt te Haren, dan zal dat niet alleen voor menigeen hoogst ongerievelijk zijn, maar zal de welvaart van ons dorp moeten verminderen, daar de gelegenheid tot reizen voor fabrikant en handelaar dan veel moeilijker en kostbaarder zal worden, dan ze tot heden was.

Redenen, waarom wij met verschuldigde gevoelens met allen drang welke het onderwerp wettigd, beleefd verzoeken ook de halt of het station te Haren op den eersten mei eerst komende voor het publiek te openen, of bijaldien daartegen zwarigheid bestaat ons die te willen mededelen, ten einde zoo mogelijk tot de wegruiming daarvan te kunnen mede werken".

De in 1870 gereed gekomen halte bij de spoorwegovergang in de Oude Middelhorst. Het nummer 58 is duidelijk te zien. Inmiddels is een tweede hoofdspoor aangelegd.

Blijkbaar heeft het uiteindelijk geholpen, want op 1 september 1870 gaat de halte dan toch open! Zoals we nu weten lag de halte aan de Oude Middelhorst aan de westkant van spoor, ongeveer ter hoogte waar nu de Nieuwe Stationsweg begint.

Maar hoe was de situatie ruim 150 jaar geleden?

Haren was toen een klein boerendorp en de spoorweg lag ver buiten de kern. Er waren natuurlijk al zandwegen en de huidige Oude Middelhorst was de weg naar het voormalige landgoed de Mikkelfhorst. In april 1871 meldden zich bewoners van Essen en de Oosterweg bij de gemeente met het verzoek om een aantal (met grind) verharde wegen aan te leggen, waaronder ook een wegdeel naar

de spoorweghalte. Ze wilden er zelfs wel aan meebetalen. Blijkbaar is het in de winter slecht gesteld met de toestand van de wegen.

In de raadsvergadering van 27 mei 1871 wordt besloten dat de aanvragers met een bestek voor die kunstwegen moeten komen, inclusief begroting van kosten en de genoemde bijdrage van de ingezetenen. In juli 1871 blijkt het allemaal nogal ingewikkeld om de kosten te begroten en tevens blijkt het noodzakelijk om voor meerdere projecten in de gemeente gezamenlijk een grote geldlening aan te gaan. In maart 1872 schrijft de gemeente aan Ge-deputeerde Staten een brief over de weg naar de halte en vraagt om een subsidie van 40% op de te maken kosten voor die halteweg: het moet een kunstweg worden vanaf 'den Onner Kunstweg tot aan de Spoorweg halt'. Reden voor de subsidie aanvraag is het feit dat de gemeente ook al veel andere projecten heeft betaald en men de extra kosten voor de kunstweg niet op de ingezetenen wil verhalen. Bovendien overstijgt de aanleg van de weg volgens het gemeentebestuur in het gemeentelijk belang.

“Ten gevolge de voorwaarde door de Exploitatie Maatschappij der Staatsspoorwegen aan onze gemeente gesteld, bij het toestaan van een spoorweghalt te Haren, lijn Groningen-Meppel, zijn wij verplicht een goeden weg te maken vanaf de Rijksstraatweg alhier tot aan bedoelden halt. Van dien weg moet alsnog eene lengte van 700 meter worden opgehoogd en begrind, een gedeelte weg, dat smal en laag, slechts gedurende een kort gedeelte van het jaar met rijtuig, en niet ten allen tijde voor voetgangers behoorlijk bruikbaar is. De kosten tot de verbetering noodig zijn geraamd op f.3.777,50. Het gemeentebestuur, overtuigd van het noodige en

nuttige, dat die weg tot een kunstweg worde gemaakt, te meer daar het behoud van den genoemden spoorweghalt daarvan afhankelijk is gesteld, zoude geene zwaarigheid maken het werk te doen uitvoeren, bijaldien de financiële omstandigheden geen zeer groot bezwaar daarbij opleverden. De belangrijke kosten uit de gemeentekas bestreden tot den aanleg en verbetering van kunstwegen, het bouwen van drie schoollocalen en andere werken van algemeen belang, hebben in de laatste jaren belangrijke bijdragen van de ingezetenen gevorderd en de aanbesteding kortelings gehouden voor het bouwen eener school, en van een lokaal ter verpleging van zieken, alsmede het aankopen van grond voor het een en ander benodigd, eischt opnieuw belangrijke sommen uit de kas der gemeente. Het bestuur acht daarom dan ook, dat door het maken van bedoelden kunstweg naar de halt, wanneer de kosten alleen door de gemeente zullen worden gedragen, de ingezetenen, waarvan slechts een betrekkelijk klein gedeelte belang bij de halt hebben, te veel zouden bezwaard worden.

Die halte weg is echter te beschouwen niet alleen in het belang der gemeente te zullen dienen, maar ook het algemeen belang is daarbij betrokken, doordien van de halt door de reizigers, kooplieden en andere personen veelvuldig gebruik wordt gemaakt”.

In de periode van september tot december 1872 is er opnieuw discussie in de raad of de gemeente nu wel of niet moet opdraaien voor de kosten van de aanleg van de kunstweg. In september valt het besluit om het niet voor rekening van de gemeente te laten komen. In december wordt nog een variant besproken om het grondwerk voor de weg door ingezetenen zelf te laten doen, maar de gemeente twijfelt sterk of dit wel goed komt. Op 14 december staken de stemmen over dit laatste voorstel, maar op

Foto van de Stationsweg eind jaren 20, gezien in richting van het dorp, voordat de weg verbreed werd. Zichtbaar is de oude klinkerbestrating van de Halteweg.

30 december valt dan het besluit om deze optie niet te volgen en valt men terug op het besluit van september.

Er wordt alsnog besloten tot aanleg

En zo wordt het 1874, waarin op 9 maart de kunstweg opnieuw op de agenda komt. De stand van zaken (van september 1872) wordt nog eens gememoreerd en meningen worden opnieuw naar voren gebracht.

“De discussie wordt geopend en zegt de voorzitter, dat het dagelijks bestuur geene nieuwe inlichtingen heeft te geven, zich refererend aan de vroegere mededeelingen en het maken van een harden rijweg niet noodzakelijk en daarom te kostbaar voor de gemeente acht.

De heer H.A. Steijn Parvé vraagt het woord en spreekt ten voordeele van het ingekomen verzoek, waartoe hij onderscheidene redenen aanvoert, onder andere het drukke gebruik van den spoorweghalte - in het verleden jaar 5000 personen -, het ongerief van de weg voor voetgangers en rijtuigen bij slecht weder, enz., enz. De heer R. Hornhuis is dezelfde meening toegedaan.

Jhr. Mr. Quintus acht een kunstweg naar den spoorweghalte niet noodzakelijk aangezien de tegenwoordige zandweg bij goeden staat van onderhoud in den regel voldoende is en soms beter dan een harden weg. Hij acht het maken van een goed voetpad verkieselijk boven een rijweg, waarvan, behalve door boerenwagens, zeer zelden met rijtuig gebruik wordt gemaakt of in het vervolg zal worden gemaakt”.

Dan volgt uiteindelijk toch het besluit dat de gemeente gaat betalen voor aanleg en onderhoud van de kunstweg. Tevens wordt besloten dat de weg wordt aangelegd ‘van klinkerstraatsteen’ en dat de weg 2,75 meter breed zal zijn. Bovendien wordt B&W opgedragen om de al in juli 1872 toegekende subsidie van 20% (die niet meer dan f. 625,- kan zijn) bij Gedeputeerde Staten op te vragen. De aanleg wordt aanbesteed en op 22 augustus komt aannemer Hamminga uit Midlaren uit de bus als winnaar. Hij krijgt de formele opdracht na goedkeuring van de gemeente en Gedeputeerde Staten op 17 september 1874.

Bomen langs de weg

Op 12 juli 1875 wordt in de raadsvergadering unaniem besloten om langs de weg bomen te planten:

“De bermen des wegs zijn, zoowel wat de ruimte betreft als de hoedanigheid van den grond, zeer geschikt tot den aanleg van eenen laan. Bij eene goede behandeling zullen de bomen spoedig lommer verschaffen, welke niet alleen een aangenamen weg voor de passanten en eene aangename wandeling zal aanbieden, maar tevens een sieraad van het dorp Haren kan worden. De kosten van aanleg en onderhoud kunnen door de jaarlijks vermeerderende waarde van het hout worden gedekt”.

In augustus 1883 ontstaat een dispuut tussen de gemeen-

De Oosterweg met op de achtergrond de aansluiting op de Stationsweg.

te en een coöperatie van 24 boeren uit het dorp over het bermgewas langs de nieuwe kunstweg. Het probleem lijkt futiel, maar is van principiële aard. De gemeente schrijft:

“De Halte- of Stationsweg, vroeger genaamd Poorthofsteeg (....) is mondeling en feitelijk aan de gemeente afgestaan door meergemelde corporatie, maar volgens hun beweren slechts voor zoveel die weg verhard zou worden en nu is, maar niet de bermen des wegs. Van die overdracht is geen schriftelijk bewijs voorhanden. Het feit echter dat de Poorthofsteeg, vroeger gedurende een groot gedeelte van het jaar een onbegaanbare steeg, door de gemeente in zijn geheel is opgehoogd en tot weg is herschapen met boomen beplant op de bermen en door de gemeente wordt onderhouden, zal dunkt ons bij een mogelijk regtsgeding voldoende blijken te zijn om te bewijzen dat de Poorthofsteeg, nu Halteweg, wel in zijn geheel aan de gemeente is afgestaan zonder eenig voorbehoud van bermen, grasgewas of anderzints ten voordeele der 24 Boeren.

De lastgeving aan de politie ten einde te verbaliseren tegen degenen die gras van gemelde wegen maaïen, is dan ook alleen gegrond op het beweren, dat niemand regt heeft zich het grasgewas toe te eigenen zonder toestemming van het gemeentebestuur”.

Blijkbaar is de zaak van de gemeente niet heel erg stevig, want in oktober 1883 stelt B&W toch aan de raad voor om enige wegen van de 24 boeren over te nemen, waaronder ook ‘de weg naar de spoorweghalte te Haren vanaf de Onnerweg tot aan de spoorweghalte’.

Na meer dan tien jaar was er dan toch een fatsoenlijke weg naar de halte Haren. De halte Haren werd in 1936 gesloten, om in 1968 op de huidige plaats aan de Nieuwe Stationsweg opnieuw te verrijzen als NS Station Haren.

Bronnen:

‘Van rails en rangeren’, HHR nummer 2

‘Driften, stegen, lanen’, HHR nummer 7

Gemeentearchief Haren

De Nederlandsche Staatscourant, periode 1860-1870

Verhaal bij een foto

Op de foto in onze vorige aflevering ontvingen we een reactie van Samy Lounis. Hij berichtte ons, dat de foto is genomen in 2000 op het station in Haren. Het gezelschap op de foto vertrok toen met de trein naar Rotterdam voor de EK wedstrijd Nederland - Joegoslavië, welke Nederland met 6-1 won. De groep bestond grotendeels uit vrienden via vv Haren/de Middelhorst en de supportersvereniging Haren, plus enkele kinderen. Samy zit zelf op de eerste rij (toen nog 11 jaar) met links van hem (in de driekleur) Fijke Liemburg. Helemaal rechts (met pet) staat Fatah Lounis, de vader van Samy.

Nieuwe foto

En dan de nieuwe foto. Tegenwoordig is het hot news: 'een wolf gesignaaleerd'. Voor ons in Haren is dat niets bijzonders. Wij waren onze tijd ver vooruit. Zestig jaar geleden liep er al

een wolf door het centrum van ons dorp.

De heer Frijlink, student biologie en wonende aan de Meerweg in Haren, kreeg begin 1963 een pas geboren wolf 'te leen' van het Noorderdierenpark in Emmen. Hij wilde proberen of het mogelijk was een wolf 'aangepast' te krijgen door hem van jongsaf onder mensen groot te brengen.

Het Nieuwsblad van het Noorden besteedde op 24 oktober 1963 aandacht aan de 'Harense' wolf. Volgens de vrouw van de heer Frijlink was Tim inmiddels een paar maal ontsnapt en had hij daarbij voor enige opschudding gezorgd aan de Torenlaan, maar was hij steeds uit zichzelf terug gekomen naar huis. Gewoon een lief beestje, dat graag speelde met de hond van de burens.

Maar bleef de wolf wel zo lief? Hoe liep dit af? Welke lezers hebben het antwoord op die vragen. We horen het graag via redactie@oldgo.nl.

Tim de Wolf dartelt door Harener straten

Nogmaals BB

In ons vorige nummer stond een artikel van Fred Rozema over de Bescherming

Bevolking. Het bleek lastig om bij dat artikel Harense foto's te vinden. Groot was dan ook de verbazing toen deze zomer in het bestuur van Old Go

het volgende gesprek plaats vond. Eppo van Koldam: "Kijk hier staat een kraam op het terrein van het voormalige hotel Horst, dat begin 1940 is afgebrand. De bouw van de flat op de hoek van de Vondellaan en de Rijksweg is nog niet gerealiseerd. Achter de schutting loopt het weggetje naar de molen". Henk Abbring: "Dat is helemaal geen kraam. Het is een voorlichtingswagentje van de BB. Kijk maar naar de afbeelding op de zijkant".

En Henk Abbring had helemaal gelijk. Zo kunnen we nu alsnog de foto plaatsen die eigenlijk in onze vorige aflevering had moeten staan. De foto is aan ons beschikbaar gesteld door de heer Horst. Van de heer Horst ontvingen wij nog veel meer interessante foto's. Wij zijn daar erg blij mee.

Het leven van Titia Grietje Frima-Blaauw

Titia Frima woonde op het moment dat zij haar verhaal vertelde in huize Maarwold aan de Nesciolaan te Haren. Op 95-jarige leeftijd is zij overleden. In onderstaand verhaal haar levensloop.

In 2012 opgetekend door Trijnie Brunt

Mevrouw Frima tijdens het interview in 2012.

Mijn jeugd

Ik ben geboren in 1925 en opgegroeid in Woltersum, een klein plaatsje aan het Eemskanaal. Daar was mijn vader hoofdmeester van de lagere school. Ik moest mijn opleiding op de kweekschool helaas noodgedwongen stop zetten, omdat de school door de Duitsers werd gevorderd. Later kreeg ik in de gemeente Ten Boer een kantoorbaan en leerde al snel mijn man kennen. Mijn ver-

De distributiebonnen.

loofde werkte in Wildervank, maar kreeg in 1946 een baan in Haren als directeur van het distributiekantoor. De bonnenuitgifte werd in die tijd vanuit dit kantoor gedaan. Dit kantoor had zitting in het Verenigingsgebouw 'Maartenstee', Rijksweg nr. 239. De conciërge woonde beneden, het kantoor zat boven. De voorbereidingen voor een huwelijk werden getroffen. Er was al een donkerblauw mantelpak geregeld, nu nog een huis. Via de tijdelijke burgemeester, de heer Remminga kregen we een huurhuis aan de Viaductweg 45 in Harenermolen. De ene ambtenaar eruit, de volgende er dezelfde dag nog in.

Het huis aan de Viaductweg 45.

De woningnood was erg groot. Plots had iemand voor mij een mooie lap witte stof en hielp een kennis mij met het knippen. Zo heb ik toch nog zelf de trouwjurk kunnen naaien. Binnen een paar weken kon er worden getrouwd. Op 25 oktober 1946 was de grote dag.

Het wonen aan de Viaductweg was erg gezellig, er werd door iedereen gegroet. In 1961 gingen we aan de Westerse Drift in Haren wonen. Hier waren de mensen wat afstandelijker dan aan de Viaductweg, al werd dat in de loop der jaren wel beter.

Het leven tijdens mijn huwelijk

Zodra dames gingen trouwen in die tijd, moesten ze ontslag nemen bij hun werkgever. Ik heb dan ook vanaf oktober 1946 niet meer gewerkt. Een aantal jaren later kregen we twee zonen. Later heeft mijn man werk gevonden op het gemeentehuis van Haren. Hij was betrokken bij de aankoop van gronden voor de uitbreiding van huizen in Haren, zoals in Oosterhaar en Maarwold.

Het uitgaansleven moest in die tijd nog helemaal op gang komen. Er waren verenigingen waar men de gezelligheid vond. Bij de Plattelandsvrouwen in Haren was destijds een gelegenheidskoortje gevormd om een kerstviering op

Een foto van de plattelandsvrouwen. Helaas zijn niet alle namen van de dames op de foto bekend. Op de achterste rij staan van links naar rechts de dames: Winny Schreuder, Sal Venema, ?, ?, ?, Jonker, ? en Koning. Geheel links staat een dame op de middelste rij, haar naam is onbekend. En dan volgen op de voorste rij de dames: Broos, Titia Frima, Van Duinen, Aarnoudse, dochtertje Sal Venema, Clara Kingma, ?, ?, Wiersma en ?.

te vrolijken. Door omstandigheden moesten twee dames afhaken. Via mevrouw Dijkema werd ik gevraagd in te vallen. Ik heb me later aangesloten bij de Plattelandsvrouwen en ben nog steeds lid! Het koortje repeteerde bij mevrouw Horst aan huis, tegenover het oude gemeentehuis. De Plattelandsvrouwen had ook een toneelgroep. Daar mochten ook heren aan meedoen. De heren hadden trouwens hun eigen sociëteiten. De 'herenkletsgroepjes'. Mijn echtgenoot heeft destijds nog de vereniging Veilig-Verkeer in Haren opgericht.

Ons gezin ging ter kerke naar 't Witte Kerkje (vrijzinnig hervormd). Ook hier was een koor waar ik lang heb gezongen. In café Bolhuis in Harenermolen (daar waar nu de straat Doorrid is) werd ook gymles gegeven. Ik vond het heerlijk om lid te zijn van dat clubje en later ook van de tennisclub.

Ik spreek wel de Groningse taal, maar als kind moesten we thuis Nederlands spreken.

Vakanties

Ik ging met mijn ouders altijd zestien dagen naar Ameland. De familie huurde een huis. Tot de oorlog uitbrak. Ook ieder jaar kwam onze familie uit Kortenhoef logeren. Dat was erg gezellig. Mijn man en ik waren in 1948 in het bezit van een motorfiets. Ook ik reed wel eens en dan

zonder rijbewijs! Onze eerste vakantie was een rit naar Zwitserland op de motor. Er waren deviezen voor het buitenland nodig. Per jaar werd een hoeveelheid in Haren beschikbaar gesteld. Die werden per loting verkregen. Tijdens die vakantie moest er dus heel zuinig aan worden gedaan met de uitgaven. We sliepen in eenvoudige pensions. Vanaf 1957 waren we in het bezit van een auto. Daardoor werd een bezoekje aan onze ouders of schoonouders wel wat eenvoudiger. Ze woonden niet in de buurt.

Het dagelijkse leven

In Glimmen waren veel winkels. Er waren drie bakkers (Post, Bakker en Ebels). Slagerij Bijkerk en drie kruideniers, te weten Rosema, Doornbos en Jansen. Er kwamen ook kooplieden aan de deur. Een voddenkoopman (lommen), een scharenslijper, een marskramer, een kleermaker, een visboer, een mandenmaker, een melkboer (Vrieling met een kar en melk in een emmertje) en een petroleumboer. De boodschappen werden bezorgd. Eerst kwamen ze met een boekje langs, daar werd de lijst van de boodschappen ingezet. Later werden ze dan bezorgd en moest er worden betaald. Het huis werd altijd verwarmd met kolen (antraciet). Ook hadden we een petroleumstel. Hier kon het vlees heerlijk op sudderen. Iedere maand kwam er iemand om de lichtstanden op te meten en om de gasmuntjes te verkopen.

Mijn schoonouders hadden de borg 'Verhildersum' in Leens, waar ze hoofdzakelijk in de zomer woonden. De borg had een hele grote moestuin/kwekerij. We vulden daar ieder jaar honderd weckflessen. Er werd een grote aker op het vuur gezet, waar de weckpotten in gingen. Op de weckpot kwam een platte rubber rand en een glazen deksel met een klem erop. Het waren smalle hoge flessen. De snijbonen werden met zout in bonenpotten gedaan. We aten ook wel asperges, die werden in Leens verbouwd. Alle groentes werden lang gekookt. Soms werd het in de pan gekookt en ging het daarna in een hooikist (houten kist, bekleed met stro en met een ijzeren plaat eronder).

Afbeelding 3.30: Trouwfoto van Hendrik Frima en Titia Frima-Blaauw.

Afbeelding uit het boek 'De terugkeer van de bewoners Verhildersum' van Janine Oostland.

In het huis was een grote kelder, waar de aardappelen en ook het fruit bewaard konden worden. Alle droge levensmiddelen werden in puntzakken afgewogen en verkocht. Ieder jaar in het voorjaar werd het huis grondig gereinigd. Alles werd naar buiten gebracht en soms ook de muren geveerd. Iedere week zag het huis er tiptop uit. Straatjes en stoepen geveegd. Er werd koper geпоetst en iedere week de ramen gelapt. Toen wij kinderen kregen, kwam er een hulp in de huishouding.

Het wassen was in de tijd na de oorlog een heel karwei. De was werd gekookt in een aker (een grote ketel) op het fornuis, op de zondagavond. Ik kon niet zo goed tillen,

dus haalde mijn man de wasaker van het fornuis en werd de was met sop in een houten tobbe gedaan, die in de bijkeuken klaar stond op een driepoot, zodat ik niet hoeft te bukken. De tobbe had een aantal ijzeren banden, gemaakt door een stelmaker. De was werd hierin geboend, door de wringer gehaald en later op een houten rek gedroogd. De witte was werd bij droog weer op het bleekveld gelegd, daarna in een teil met schoon water gedaan en de volgende dag gespoeld met een blauwsel erin en op het rek gedroogd. Al heel snel, in 1951, had mijn man voor mij een kleine wasmachine gekocht, een Hoover. Het was het tweede exemplaar in Glimmen. Ik geneerde me er voor dat ik zo bevoorrecht was. Er ging 30 liter water in. Toch waste ik ook nog wel met de hand.

Herinneringen

Vlakbij was Huize Weltevreden. De zusterkring Glimmen van 't Witte Kerkje in Haren kerkte daar twee keer per maand. Ook gingen de kinderen daarheen voor de zondagschool. Het kerstfeest werd altijd in de Glimmer lagere school gevierd, dat is nu OBS de Meent. Op de lagere school droegen de meisjes 'overmouwen'. Als de school was afgelopen deed je de mouwen in je vakje van de schoolbank. Zo was de slijtage aan je kleding niet zo groot. In de oorlogsjaren werden de 'overmouwen' ook wel gedragen om je warm te houden.

Ik heb vroeger heel veel genaaid. Ik maakte zelfs jassen en van oude kleding werd weer iets nieuws gemaakt. Ik kon mijn fantasie daarin heel goed kwijt. Er waren na de oorlog natuurlijk niet zo veel stoffen (alles op de bon) en uit twee oude kledingstukken werd weer iets nieuws gemaakt. Ook de hele babyuitzet heb ik zelf gemaakt. De winter van 1947 was zeer koud. Toen de dooi inviel stonden de kelders vol water.

Ons huis stond vlakbij het rangeerterrein. De kolentrellen reden tot diep in de nacht. Goederenwagons bleven soms een nacht staan. Als de wind in onze richting was, leek het alsof het naar rottende botten stonk, die in de wagons zaten. Ook hoorden we vaak vliegtuigen overkomen, die aan het oefenen waren.

In 1999 zijn mijn man en ik naar Huize Maarwold in Haren verhuisd. Hendrik (Hein) is overleden op 17 april 2009, bijna 93 jaar oud.

www.oldgo.nl
een schatkamer vol
historische informatie

Op zoek naar inwoners van Haren tussen 1927 en 1966?
Raadpleeg dan eens de adresboeken onder bronbewerkingen op onze website

Excursie busmuseum 18 november 2023

De molens in Noordlaren

In Noordlaren hebben drie molens gestaan. Een watermolen in de polder en twee korenmolens aan de Zuidlaarderweg. Over de watermolen schreef Fred Rozema in Harens Old Goud 2022 nr. 1. Dit verhaal gaat over de twee korenmolens. Het is een bewerking van de informatiefolder die is verspreid op de in september gehouden Open Monumentendag in Noordlaren.

Door Henk Bazuin en Eppo van Koldam

De voorgeschiedenis

De bouw en exploitatie van molens in ons land is eeuwenlang streng gereguleerd geweest. Dat kwam vanwege de belasting op het gemaal. Over het graan dat in een molen tot meel werd vermalen moest belasting worden betaald. Om die reden wenste de overheid, dat er slechts een beperkt aantal molens was en dat bij een molen door een overheidsfunctionaris (de chercher) toezicht werd gehouden. Die chercher woonde meestal vlakbij de molen in een speciaal voor hem gebouwde woning, in de provincie Groningen de sarrieshut genoemd. Lange tijd zullen de inwoners van Noordlaren voor het malen van hun graan gebruik hebben moeten maken van de molen te Harenermolen. De sarrieshut aan de Hoge Hereweg herinnert nog aan de molen die daar gestaan heeft. Na verplaatsing van de molen van Harenermolen naar het centrum van Haren in 1820 zal de molen in Zuidlaren voor de Noordlaarders meer in beeld gekomen zijn. Dat blijkt bijvoorbeeld als belastingambtenaren in 1838 bij bakker, landbouwer en tapper Willem Brands (Lageweg 43 te Noordlaren) komen controleren of hij wel belasting heeft betaald over het meel dat hij in voorraad heeft. Hij toont dan vier stuks accijnswitantien. Alle graan is gemalen op de molen te Zuidlaren.

In 1841 dient Albert de Boer het verzoek in om in Noordlaren zelf een molen te bouwen. Hij is een halfbroer van de boven genoemde bakker Willem Brands. Het gemeentebestuur staat niet afwijzend tegenover het verzoek, maar veel ondersteuning is er ook niet. "Wij willen niet verzwijgen, dat de bestaande molen slechts op 20 minuten van Noordlaren is gelegen. Bovendien is het zo dat de bakkers te Noordlaren zonder extra kosten daarvoor in rekening te brengen er voor zorgen dat het graan uit Noordlaren naar deze molen wordt gebracht en ook het meel weer terug komt. Het belang van de inwoners vordert de bouw van een molen dus niet". Vervolgens wordt de aanvraag van De Boer door de Minister van Binnenlandse Zaken afgewezen.

De bouw van de eerste molen

In 1847 probeert De Boer het nog een keer. De afloop van die aanvraag is niet helemaal duidelijk. Het lijkt er op, dat

De Boer de procedure niet zelf afmaakt, maar zijn aanvraag overdraagt aan Roelof Klinkhamer. Deze zal in oktober 1849 trouwen met Sophia Brands, dochter van bakker Willem en halfnicht van Albert de Boer. Klinkhamer dient begin 1849 een aanvraag in om een molen te mogen bouwen op precies dezelfde plaats als De Boer in zijn aanvraag van 1847 had aangegeven: aan de Zuidlaarderweg, recht tegenover de Kerkstraat. Nu wordt wel positief op de aanvraag beslist. Zelfs het gemeentebestuur is positief: "daarenboven achten wij het in het belang en ten gerijve der ingezetenen van het dorp Noordlaren, dat aldaar eenen korenmolen wordt opgericht".

De molen in Noordlaren wordt direct na het verkrijgen van de vergunning gebouwd door molenmaker Harm Seubring. Het is een achtkantige stellingmolen met een stenen onderbouw. Boven de stelling is de molen bedekt met horizontaal aangebrachte houten platen. De molen krijgt een vlucht van 21 meter (dat is de lengte van de roeden). Uit het gemeenteverslag van 1862 blijkt dat de molen wordt uitgebreid met stenen voor het runmalen en wordt de molen dus behalve een koren- ook een bark-

Boven de westelijke ingang is een steen ingemetseld met de tekst: De molen gemaakt door H. Seubring.

molen. De twee aanwezige schuren getuigen nog van deze functie. Zij werden gebruikt voor het drogen en het opslaan van de gedroogde bark (eikenschors). Andere benamingen voor een barkmolen zijn: runmolen, eekmolen en schorsmolen.

Achter de molen staat nu een stenen schuur. Hier stonden in latere jaren motoren opgesteld evenals een hamermolen als alternatief om te malen als er geen wind was.

Exploitanten

De eerste exploitant van de molen is Roelof Klinkhamer. Behalve molenaar is hij ook landbouwer, winkelier en tap-

Boven de ingang aan de oostzijde is een steen met de tekst: R. Klinkhamer, gebouwd in 't jaar 1849.

per. In augustus 1869 wordt hij ook nog houder van een hulppostkantoor. Voor de bediening van de molen heeft hij knechten in dienst. Na het overlijden van Roelof Klinkhamer komt de molen in handen van zijn dochter Marchien. Haar man Jacob Korf is dan al enige tijd bij de exploitatie van de molen betrokken. In maart 1883 vertrekken Marchien en Jacob uit Noordlaren. De molen wordt dan verkocht aan Meinardus Klugkist. Deze emigreert een paar jaar later naar de USA en verkoopt de molen aan Lucas Albartuszoon Hoenderken. Deze wordt in 1933 opgevolgd door zijn zoon Albertus en in 1942 door kleinzoon Hendrik. De molen is dan inmiddels in verval geraakt en daarom besluit de gemeente Haren de molen te kopen, vanaf dan heet de molen 'De Korenschoof'. Nu is de molen eigendom van de gemeente Groningen.

Onderhoud en restauratie

Aan de molen zijn in de loop der jaren diverse veranderingen aangebracht:

1862: Er worden stenen aangebracht voor het runmalen.

1882: De runstenen worden weer verwijderd.

1904: Plaatsing van een zuiggasmotor van 16 pk. Een zuiggasmotor is een 4-taktmotor waaraan een installatie is gekoppeld die steenkool, hout of andere materialen omzet in een brandbaar gas, waarop de motor draait.

1930: De pelstenen worden verwijderd uit de molen door de firma Offeringa en de stationaire zuiggasmotor wordt vervangen door een 20 pk elektromotor.

1933: De heer L. Hoenderken ontvangt een gratificatie die wordt besteed aan een windvaan voor de molen. Op deze

windvaan staan de initialen van De Hollandse molen (DHM).

1947: Vervanging van een roede en de buitenroede krijgt zelfzwichting. Dit is een systeem waardoor de kleppen in de wieken open gaan als er teveel wind is.

1951: Herstel van de zelfzwichting op beide roeden.

1972/73: Beide roeden worden vervangen en de molen krijgt ophekkings. Dit is het aanbrengen van een hekwerk aan de roeden. Deze hekken ziet de kijker als de wieken van de molen.

2005: Beide roeden worden vervangen en er worden fokwielen aangebracht. Fokwielen zijn gebogen metalen platen, gemonteerd aan de bovenzijde van de molenwieken om meer wind te vangen.

2018: Er worden regelkleppen (ook wel remkleppen genoemd) aangebracht.

De tweede molen

In 1869 wordt een tweede molen gebouwd en wel achter de huidige woning Zuidlaarderweg 89. Over de totstandkoming van deze molen is vreemd genoeg weinig bekend. De molen is gebouwd door Pieter Bronkema op een perceel grond dat eigendom was van zijn vrouw Janna Kluiwing. Net als bij Roelof Klinkhamer moeten we de komst naar Noordlaren dus verklaren vanuit de vrouwelijke lijn. Pieter Bronkema komt uit Vries. Daar was hij ook al molenaar. Zijn eerste vrouw stierf in 1864 in het kraambed.

Pieter hertrouwt vervolgens met Janna Kluiving en komt naar Noordlaren. Maar ook deze keer haalt de rampspoed Pieter in. Zijn op 14 januari 1867 geboren zoon Reinder wordt slechts 21 dagen oud. Meer kinderen komen er niet en Janna overlijdt op 25 juni 1877 op 54-jarige leeftijd. Vroeger erfden echtelieden niet van elkaar als dat niet bij huwelijksvoorwaarden geregeld was. Dat is bij Pieter en Janna niet het geval. De eigendommen van Janna vervallen bij haar overlijden dus aan haar familie en Pieter staat met lege handen. Heeft Pieter toen een uitvlucht bedacht? In 1878 trouwt hij met de bijna 50-jarige weduwe Zwaantje Stroeding uit Onstwedde. We mogen aannemen dat Zwaantje niet onbemiddeld was. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit, dat Zwaantje op de dag voor haar huwelijk een enorm feest geeft in het plaatselijk logement in Onstwedde. De Winschoter Courant bericht hierover op 27 april 1878. "Zij heeft een groot getal ingezetenen, ouden en jongen, van Onstwedde en andere gehuchten uitgenodigd om zich ten hare koste eens duchtig aan spijs en drank te goed te doen. En dat van deze, niet alle dagen voorkomende gelegenheid, niet weinigen gebruik gemaakt hebben, laat zich begrijpen; de zaal was propvol en 't ging er lustig toe. Ook voor flinke hoornmuziek had de gulle gastvrouw gezorgd, 't geen natuurlijk veel bijdroeg tot opluistering van de pret, die dan ook tot den lichten morgen geduurd heeft". Het bericht in de krant sluit af met "moge ze lang en gelukkig leven met haar echtgenoot". Maar helaas komt dat er niet van. Binnen het jaar overlijdt Zwaantje in Noordlaren. Ook nu zit er voor Pieter geen erfenis in. Hij zal Noordlaren teleurgesteld verlaten en vestigt zich in Ihrhove in Duitsland. Daar trouwt hij voor de vierde keer, maar hoe het hem daar verder is vergaan, is niet bekend.

Kadastrale kaart uit 1882 van de westzijde van de Zuidlaarderweg in Noordlaren. Met boven de molen van Roelof Klinkhamer en onder de molen van Pieter Bronkema.

Intussen komt het binnen de familie Kluiving tot een boedelscheiding. De molen komt daarbij in handen van Jeichien Kluiving, een zuster van Janna. Jeichien is gehuwd met Albartus Hoenderken en zo komt ook deze molen in de familie Hoenderken terecht. Na het overlijden van zijn ouders wordt de boven al genoemde Lucas Albartuszoon Hoenderken ook eigenaar van deze molen. Hij laat de molen vervolgens in 1888 afbreken en vanaf dat moment heeft Noordlaren dus weer één korenmolen.

Een foto van het hunebed te Noordlaren met rechts de molen van Pieter Bronkema aan de Zuidlaarderweg.

Foto's van bruggen

Foto's van bruggen deze keer. Wij hebben het u niet al te moeilijk willen maken. Herkent u ze of weer u ze te plaatsen?

In de linker kolom van boven naar beneden: brug over de Drentse A in de Rijksstraatweg te Glimmen, brug over de Drentse A in de Oosterbroekweg te Glimmen en de kettingbrug in het voormalige pretpark De Twee Provinciën aan de Meerweg.

En in de rechter kolom: brug bij het sluisje in de Hoornse dijk, op de voorgrond de brug over het Harener vaartje en links daarachter de Meerwegbrug over het Noord-Willemskanaal, bruggetje bij Sassenhein, brug in het Boeremapark en brug over Noord-Willemskanaal in de Oosterbroekweg te Glimmen.

- *Onderhoud*
- *Reparatie*
- *Advies*
- *Verkoop*
- *Alle grote merken*
- *Gratis halen en brengen*
- *Al meer dan 75 jaar*

De Gazonmaaier Haren

Uw specialist in gazon-, zit- en robotmaaiers!

050-5345120 www.gazonmaaier.nl

Mokken LAMINEREN CANVAS
PRINT AFWERKING *Kleding*
 STANSEN **DRUK** SIGN
Ontwerp GEBOORTE
BANNERS HUWELIJK
 INBINDEN

GVA

PRINT • DRUK • SIGN

G. VAN ARK | HAREN

KERKSTRAAT 32, HAREN | 050 - 534 74 47 | INFO@DRUKKERIJVANARK.NL